

ТҮРКІСТАННЫҢ
ЖАҢА ДӘУІРІ
БАСТАЛДЫ

2-бет

АҚЫНДАРҒА
АЩЫ САБАҚ

6-бет

КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК
НАЧАЛ ВЫТЕСНЯТЬ
В КАЗАХСТАНЕ
РУССКИЙ?

12-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№25 (791), 25 маусым, 2018

Мамадияр ЖАҚЫП

ӨЗГЕ ЕМЕС,
ӨЗІМ АЙТАМ
ӨЗ ЖАЙЫМДЫ...

*немесе ардақты аға
туралы сыр*

Көрнекті қаламгер, Қазақстанның Құрметті журналисі, ҚР Журналистер одағы сыйлығының алты мәрте лауреаты Мамадияр Жақып сексеннің сегізіншісіне шығып отыр. Мамадияр Жақып ағаның аты аталғанда әйгілі Желтоқсан оқиғасы ойға орала кетеді...

8-9
бет

ҚАРА ҚЫЛДЫ ҚАҚ ЖАРАТЫН ӘДІЛ СОТТЫ ҚАШАН КӨРЕДІ ЕКЕНБІЗ

Біз демократиялық даму жолын таңдаған құқықтық мемлекетпіз, егеменді елміз. Өз туымыз, өз елтаңбамыз, халықтың қалауымен қабылданған өз заңымыз да бар. Конституциямыз бойынша лауазымына қарамастан біздің елдің әрбір азаматының құқығы бірдей. Еңкейген қариядан бастап еңбектеген балаға дейін, бәріміз де сол заңға бағынуға, оны сыйлауға міндеттіміз. Мекемелер және жеке тұлғалар арасындағы кездесетін түрлі даулы мәселелерді сол бәріміз үлкен сенім артқан сотымыз әділ шешіп беруге тиісті. Өкінішке орай, осы бір жалпыға ортақ қағида үнемі сақтала бермейді...

3
бет

АЙҚЫН НӘРСЕНІ БҰЛЫҢҒЫРЛАУДЫҢ НЕ ҚАЖЕТІ БАР?

«Айқын нәрсені бұлыңғырға айналдырудың қажеті жоқ» – «Ақ жол» депутаттары мемлекеттік емес органдардың бизнесті реттеу бойынша жауапкершілігін енгізуді талап етті. Бұл туралы Азат Перуашев Мәжілісте мемлекеттік функцияларды бәсекелес ортаға беру туралы заң жобасын талқылау барысында мәлімдеді. Шенеуніктер санын қысқартумен қатар, «Ақ жол» мемлекеттік функцияларды тапсыра отырып, берілген қызметті қабылдаған тұлғалардың да жауапкершілігін енгізу қажет деп санайды.

4
бет

ТҮБІ БІР ТҮГЕЛ ТҮРКІДЕН СҮЙІНШІ СҰРАР ЖАҢАЛЫҚ!

ЕЛБАСЫ ЕЛ ТІЛЕГІН
ЕКІ ЕСЕ ОРЫНДАДЫ

Түркі әлемінің рухани астанасы Түркістанның атында жаңа облыс ашылып, Түркістан қаласы Түркістан облысының орталығы болды!

16
бет

ПОРА ОТКАЗАТЬСЯ ОТ ЕНТ: МОН поддерживает списывание на ЕНТ?!

Из года в год повторяется основная проблема единого национального тестирования (ЕНТ) – вместо самостоятельных ответов по тестированию большинство выпускников списывают. В итоге в Казахстане получение знаний, их оценивание и вступительные экзамены в вузы (ЕНТ) доведены до гротескной и абсурдной ситуации...

10
бет

ТҮРКІСТАННЫҢ ЖАҢА ДӘУІРІ БАСТАЛДЫ

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев облыс орталығын Түркістан қаласына көшіру туралы тарихи маңызы зор Жарлыққа қол қойды. Енді еліміздің картасында Түркістан облысы пайда болып, Шымкент Астана мен Алматы секілді өз алдына республикалық дәрежедегі дербес қала атанды. Мемлекет басшысы, сондай-ақ, жаңа құрылған Түркістан облысы жаңа әкімшілік міндеттерді сапалы іске асыруға қажетті мүмкіндіктердің барлығына ие екендігін тілге тиек етті.

Түркістан Қазақ хандығының ордасы болған әрі рухани тағылымы мол тарихты мекен екеніне тоқталған Мемлекет басшысы, «Жиырмасыншы ғасырдың басында қазақтың біртуар азаматтарының ел мүддесі үшін жүргізген саяси күресі де Түркістан атауымен тығыз байланысты болғанын білеміз. Шежірелі өлке мұсылмандар үшін де қасиетті болып саналады», — деді. Сонымен қатар,

Президент бұл қала Ұлы Жібек жолының бойында орналасқан үлкен өркениет орталығы екенін қадап айтты. «Тек қазақ елінің ғана емес, бүкіл түркі жұртының зиярат жасайтын қастерлі орны. Оның рухани өмірінде Қожа Ахмет Ясауи кесенесінің үлкен орны бар екенін білеміз. Тарихы терең

Түркістанның туризм үшін де маңыздылығы ерекше. Қаланың тоғыз жолдың торабында орналасуы сыртқы және ішкі туристер мен жергілікті тұрғындар үшін өте қолайлы. Сондықтан, Түркістан қай жағынан алсақ та, облыс орталығы болуға әбден лайық», — деп атап өтті Елбасы.

СЕНАТОР ТӨМЕН ЖАЛАҚЫНЫ КӨТЕРУДІ ТАЛАП ЕТТІ

Төмен жалақы алатын адамдардың айлығын бірнеше есеге көтеру қажет. Мұндай ұсынысты ҚР Парламенті Сенатында өткен жергілікті өкілдік органдармен өзара іс-қимыл жөніндегі кеңес отырысында сенатор Асқар Бейсенбаев жасады.

«Төмен жалақы алатын көптеген азаматтарға мемлекет тарапынан табыс салығын 90 пайызға төмендету үлкен көмек деп санаймын. Бұл дер кезінде көтерілген мәселе. Дегенмен, 120 мыңға жуық төмен жалақымен мектепте, әкімдіктерде еден жуатын адамдар бар. Олардың жалақысы 50 мың теңгенің төңірегінде. Салықты төмендету оларға — көмек. Бірақ, олардың алдағы уақытта жалақысы қалай болады?», — деді сенатор.

Оның айтуынша, елімізде айлықты 10 пайызға көтерген кезде 50 мың теңге жалақы 5 мыңға, 100 мың 110 мыңға, ал 1 млн жалақы 1,1 млн-ға көтеріледі. «Төмен жалақы мен орташа жалақы арасындағы айырмашылық ол көтерілген сайын ұлғайып келеді. Бұған жалақы көтерілген кезде міндетті түрде базардағы барлық тауарлардың қымбаттайтындығын еске алар болсақ, онда олардың күн көрісі төмендеп бара жатыр. Олардың жағдайын қалай түзейміз?», — деп сұрады Асқар Бейсенбаев отырысқа қатысқан еліміздің Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау вице-министрі Светлана Жақыповадан.

«Бірінші — төменгі айлықты көбейту. Яғни, бүгінгі таңда ол 28 284 теңге болса, онда осы көрсеткішті қайта қарау неме-

се көтеру. Екінші — осы салада жұмыс істеп отырған азаматтардың еңбекақысын арттыру үшін базалық лауазымдық жалақысын қайта қарау. Барлығы экономика жағдайына байланысты», — деген Светлана Жақыпованың мұндай жауабына сенатордың көңілі толмады. «Сіздің бұл айтқаныңыз мәселені шешпейді. Сіздер ең төменгі жалақыны көтереміз дейсіздер. Ең төменгі жалақы көтерсе барлығының айлығы көтеріледі. Ал төмен алатын адамдардың жалақысы шешілмейді. Бұл ретте бірақ жол бар, ол — ең төмен жалақы алатын адамдардың айлығын бірнеше есе көтеру», — деді Асқар Бейсенбаев.

Бекзат-Саттархан ҚАЛДЫБЕКҰЛЫ

СЫРТҚЫ ҚАРЫЗ БАҚЫЛАУҒА АЛЫНАДЫ

Берешек қаржы мөлшерін бақылау үшін Ұлттық экономика министрлігі сыртқы қарыздың нақты көлемін анықтайтын болады. Бұл туралы есепті кездесуі кезінде сала министрі Тимур Сүлейменов мәлімдеді.

Оның айтуынша, квазимемлекеттік саланың сыртқы қарызы алғаш рет анықталайын деп тұр. Бұдан былай ол қатаң бақылауда болады — деді министр. Сонымен қатар жергілікті атқарушы органдардың келесі жылға жоспарланған қарызының көлемі де қаралатын болады.

— Сыртқы қарыз көлемі 165 млрд-ты құрайды. Бұл Жалпы ішкі өнімнен сәл артық. Мемлекеттің қарызы жалпы ішкі өнімнің 25 пайызы. Яғни, жалпы қарыздың төрттен бір бөлігі. 40 млрд-тайы — Үкімет, Ұлттық банк және жергілікті атқарушы органдардың қарызы, — деп нақтылады Тимур Сүлейменов.

Бекзат-Саттархан ҚҰРМАНӘЛІ

ЖАНСЕЙІТ ТҮЙМЕБАЕВ – ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ӘКІМІ

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Жарлығымен Жансейіт Түймебаев Оңтүстік Қазақстан облысының әкімі қызметінен босатылып, Түркістан облысының әкімі болып тағайындалды.

Жансейіт Қансейітұлы жаңадан құрылған Түркістан облысын одан әрі шырайландырып, өлкені байтақ елдегі алдыңғы қатарлы облыстардың біріне айналдыратынына сенім мол. Ендеше, рухани астанамыз — киелі Түркістанды дамудың жаңа белесіне көтеріп, бірге көркейтейік!

Сенат төрағасы:

БІРІНШІ СЫНЫПТАН БАСТАП ӘУЕЛІ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ ДЕН ҚОЮ КЕРЕК

ҚР Парламенті Сенатының төрағасы Қасым-Жомарт Тоқаев орта мектептерде бірінші сыныптан бастап алдымен ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ ден қою керектігін жазды.

Тоқаев оқу жүйесіне қатысты өз ойын білдіріп, өзінің Twitter парақшасында тілдің үлкен саясат екенін жазды.

«1.09 жаңа оқу жылы басталады, бұл оқу бағдарламалары туралы ойланатын қисынды себеп. Мысалы, ағылшын тілін бірінші сыныптан үйретудің

қаншалықты қажеті бар? Осы тілде толығымен дайындалған мұғалімдер жеткілікті ме? Тіл-үлкен саясат. Әуелі қазақ және орыс тілдеріне ден қою керек», — деп жазды Сенат төрағасы.

Дәурен АБАЕВ:

ҚЫТАЙЛАР ҚАЗАҚСТАНҒА ЖАППАЙ ҰМТЫЛУДА ДЕГЕН СӨЗ – ДАҚПЫРТ

Ақпарат және коммуникациялар министрі Дәурен Абаев Қазнетте талқыланып жатқан «синафобия» жайлы пікір білдірді, — деп хабарлады Tengrinews.kz тілшісі.

«Открытый диалог» бағдарламасының эфирінде Абаев Қытай азаматтарына қатысты визасыз тәртіп енгізу ешқашан көтерілмегенін және талқыландығанын мәлімдеді. «Сонымен қатар транзит жолаушыларына — Қытай мен Үндістан азаматтарына қатысты 72 сағаттық визасыз тәртіп енгізілді. Қазақстанның ауқымы кең, сондықтан жүк пен жолаушылар транзитін естен шығармауымыз қажет. Мәселен, Қытай азаматтары Еуропаға, Ресейге Қазақстан арқылы ұшса, бұл бізге тиімді. Бірақ Қазақстан арқылы теміржол көлігі қызметін пайдаланатын транзит жолаушыларына да, ұшып-қону интервалы ұзақ әуе рейстеріне де бір тәулік аздық етеді, сондықтан, транзит жолаушыларының елде болу уақытын үш тәулікке дейін ұзарттық», — деді Дәурен Абаев.

«Синофобия, яғни қытай-

фобия тарихтан бастау алады. Бұл факторды фейк жасаушылар жүйелі түрде қолданылады, себебі, Қытайға байланысты кез-келген «қорқынышты әңгіменің» барлығын қазақстандық қолданушылар желілерде бірден іліп әкетеді. Екінші фактор — орыс және тіпті ағылшын тілдеріне қарағанда біздің азаматтардың көбі қытай тілін біле бермейді. Сондықтан, шын мәнінде не болып жатқаны бізге түсініксіз қалады. Үшінші фактор — Қытайды білмеу. Қытайда болған адам мен болмаған адамның ойында бұл ел туралы ой әрқилы, осы себепті қазақстандықтардың басым бөлігі стереотипке қатып қалған. Қытайлықтар жаппай Қазақстанға ұмтылып жатыр деген сөз — дақпырт», — деп мәлімдеді министр.

ҒАБИДУЛЛА ӘБДІРАХЫМОВ – ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНЫҢ ӘКІМІ

ҚР Президентінің Жарлығымен Ғабидулла Рахметоллаұлы Әбдірахымов Шымкент қаласының әкімі болып тағайындалды. Ал, қала активіне жаңа әкімді ҚР Премьер-министрі Бақытжан Сағынтаев тағайындады. Б.Сағынтаев Шымкенттің бұған дейінгі басшысы Нұрлан Сауранбаевқа қаланы дамыту барысында жасаған жұмыстары үшін алғыс білдірді.

Әбдірахымов Оңтүстік Қазақстан облысы Кирово ауылында 1975 жылы 23 қаңтарда дүниеге келген.

1996 жылы Қазақ мемлекеттік аграрлық университетін, 1999 жылы Неміс мемлекеттік басқару жоғары мектебін бітірген.

Бұған дейін де Шымкент қаласының дамуы жолында еселі еңбек еткен Ғабидулла Рахметоллаұлы республикалық маңызы бар қаланы одан әрі түлетуге бар күш-жігерін аямайтыны анық.

Айта кетейік, Ғабидулла Рахметоллаұлы Әбдірахымов бұған дейін 2015 -2017 жылдар аралығында Шымкент қаласы әкімінің қызметін атқарған.

Ал, 2017 жылы 31-қазанда «Нұр Отан» ХДП хатшысы болып қызметін ауыстырады.

Сонымен, Ғабидулла

ҚР ЖОҒАРҒЫ СОТЫ ТӨРАҒАСЫ ЖАҚЫП АСАНОВТЫҢ НАЗАРЫНА!

Біз демократиялық даму жолын таңдаған құқықтық мемлекеттіз, егеменді елміз. Өз туымыз, өз елтаңбамыз, халықтың қалауымен қабылданған өз заңымыз да бар. Конституциямыз бойынша лауазымына қарамастан біздің елдің әрбір азаматының құқығы бірдей. Еңкейген қариядан бастап еңбектеген балаға дейін, бәріміз де сол заңға бағынуға, оны сыйлауға міндеттіміз. Мекемелер және жеке тұлғалар арасындағы кездесетін түрлі даулы мәселелерді сол бәріміз үлкен сенім артқан сотымыз әділ шешіп беруге тиісті. Өкінішке орай, осы бір жалпыға ортақ қағида үнемі сақтала бермейді...

Мемлекеттік мекеме оған қоса нақтылама талап-арыз толтырып, құбыр үстіндегі үйді де сүруді талап еткен. Абырой болғанда 2017 жылғы сәуір айындағы сот шешімімен «Тоспа Судың» арызы қанағаттандырусыз қалдырылады.

Біздегі қалыптасқан тәжірибеге қарасақ, әдетте мемлекеттік мекеме мен жеке тұлға арасындағы дауда сот көбінесе жеке тұлғаның жаурынын жерге тигізетіні белгілі. Демек, біздің сот билікке жалтақтап, соларды сойылын соғады деген сөз. Алатау ауданының бұл сот шешімінен отбасына келіп-кетер жеңілдік болған жоқ. Себебі, үй құбыр үстінде, яғни, қауіпті жағдайда қалып отыр, ол кез-келген күні опырылып түсуі мүмкін. Бұл баспана құрылысының барлығы дерлік 1974-1999 жылдар аралығында салынғаны үй

қауіптісі — парақорлық. Заңсыз құрылысқа қандай есі дұрыс маман құжат береді? Не үшін берген? Әрине, көзді жұмып қарауға пара алуы тікелей себеп болуы мүмкін. Басқа не деуге болады, әйтпесе қолында тайға таңба басқандай анық жазылған заң тұрғанда мұндай өрескелдікке ешкім бармайды. Бұл істі дер кезінде қарау керек-ті, енді талай жылдар өткенде оны анықтау да мүмкін емес. Ақиқатын айтсақ, бұл қып-қызыл қылмыс, мемлекетті шығынға батыру, тұрғындардың өміріне қауіп төндіру. Сол үшін осыған жауапты орындар қылмыстық кодекс бойынша қудалануы қажет.

Осы төрт жылда түрлі мемлекеттік мекемелердің табалдырығын тоздырған үй иесі Бірлік Тоқай бүгін өзі де заңгерден кем түспейді. Бұл іске қатысты заң бап-

процесінде жобалау (жобалау-сметалық) құжаттамасында объектінің беріктігіне, орнықтылығына және сенімділігіне тікелей әсер ететін бұзушылықтар анықталған жағдайда, жобалау (жобалау-сметалық) құжаттамасын әзірлеген ұйым Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жауаптылықта болады...» — деп көрсетілген. Осы мекен-жайдағы құрылысты заңдастыру барысында құжат берген құзыретті органдар ҚР «Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» №242 Заңының 27-2-бабының 1-тармақ, 2-тармақ және 9-тармақтың 1-2-4-5-6-тармақшаларында, 10-тармағында көрсетілген ғимараттарға қойылатын қауіпсіздік талаптарын, яғни, заңдық нормаларды ескермеген. Реті келгенде айта кетейік, біздің заңдардың шұбалаңқылығы

ланысты бұзушыларға заңнамада көзделген шараларды қолдану туралы шешімдер қабылдау) Сәулет, қала құрылысы және құрылыс істері жөніндегі уәкілетті органның құзыретіне кіретіні жазылған. Оған қоса ҚР «Жер кодексі» 69-бабының 1-тармағында жер мемлекеттік мүддеге орай алынса үй иесі мемлекеттік органның сол үшін төлемақы талап етуге құқылы екендігі де айтылған. Олай болса әкімдікке қарасты құрылыс жобасын қадағалауға құқылы құзыретті органдар заңсыздыққа жол берген. Жол беріп қана қоймай, өз қолдарымен құбыр үстіндегі үйді көре-біле тұра заңдастырған. Бұл қылмыс, өзгелердің өміріне қатер төндіру десе де болады.

Соңғы жылдар үй иесі Бірлік Тоқай Алматы қаласы әкімінің орынбасары С.Мәкежановқа, Алатау ауданы әкіміне, Алматы қалақұрылыс басқармасына, Алматы Жер басқармасына өтініш жазып, басшыларының қабылдауында бірнеше рет болған. Мән-жайды білген соң, бәрі бірауыздан: «Сіздің бұл мәселеңіз тек сот арқылы шешіледі» деген жауап айтып шығарып салған. «Тоспа Судың» бұрынғы директоры Н.Жарболов: «Сотқа беріңдер. Сот бізге ақша төле десе, қанша болса да төлейміз, соттың шешімінсіз ештеңе істей алмаймыз» деген де көрінеді. Үстіміздегі жылдың ақпан айында «Еуразия» телеарнасындағы «Заң сөйлесін» бағдарламасына сұхбат берген «Алматы Судың» баспасөз хатшысы: «Бұл мәселені шешудің жолын қарастырып жатырмыз» деген-ді. (Бейнебаян жазбасы бар). Бірақ соңғы сот отырысында бәрі де керісінше өзгерді.

Бостандық аудандық сотында судья Г.Жоламанова екі тарапты да мұқият тыңдап шықты. «Алматы Су» кәсіпорны өкілі Б.Надырқұлова мен Алматы қалалық әкімдігінің заңгері А.Жүнісбеков талап етуші жақтың өзін кінәлап, өздері сүттен ақ, судан таза болуға тырысты. Керек болса бұрынғы үй иесін тауып алып сонымен соттасындар дегенге дейін барды. Ал, бұрынғы үй иесіне құжат жасап бергендерін, оның заң бұзушылық екенін қаперіне де алған жоқ. Ал талап етуші жақтың «Қаз НИИСА» мамандары мен «Тәуелсіз сараптама кеңесі» сараптамасының үй апатты жағдайда тұрғаны және бұл баспана сүрілуі керектігі туралы берген анықтамасын судья да есепке алмаған секілді. Сөйтіп талапкерлердің Алматы қалалық әкімдігі мен «Алматы Суға» заңдық жауапкершілік жүктеп, ҚР «Жер кодексі» 69-бап 7-тармағына сай сервитут жасалып, үйілерін жиырма бес миллион теңгеге сатып алуға, екі рет сараптама жасатуға кеткен 64 290 теңге шығынды толықтай өтуге, «Алматы Судан» түбіртектері төлеген мемлекеттік төлем 2400 теңгені қайтаруға байланысты жазылған талап-арызы қанағаттандырылған жоқ.

Енді ойланып көрелік. Бұл жерде талап етуші жақтың қандай кінәсі бар? Үйдің бұрынғы иесіне құжат жасап берген құзырлы органдардың заңсыз әрекеті неге есепке алынбайды? Неге олар жауапқа тартылмайды? Неге қалалық әкімдік пен оның құрылымдарының ғана сөзі өтіп, қарапайым жеке тұлғаның талабы орындалмады деген негізгі сұрақтар ашық қалып отыр. Алдында айтқанымыздай мемлекеттік органдармен соттасып ешкім абырой таппасын осыдан-ақ көруге болмай ма? Қара қылды қақ жаратын әділ сотты қашан көреді екенбіз?..

ҚАРА ҚЫЛДЫ ҚАҚ ЖАРАТЫН ӘДІЛ СОТТЫ ҚАШАН КӨРЕДІ ЕКЕНБІЗ?

Қылмыстық істерге қатысты жаза тағайындауды айтпаған күннің өзінде, біздегі соттардың азаматтық даулы мәселелерді қараған кезде сыңаржақ шешім шығаратынына жүздеген мысалдар келтіруге болады. Оны күнделікті телеарналардан берілетін ақпараттардан естіп те, көріп те жүрсіздер. Сот шешіміне риза болмаған азаматтардың жоғары сатыдағы әділет орындарына жиі жүгінетінін ҚР Жоғарғы сотының төрағасы Жақып Асанов та атап көрсеткен болатын. Әділ шешім шығармаған соң халықтың сот атаулыға сенімі жоғалып, өкпесі қара қазандай болатынын айтып, бұл кемшіліктерді жою керектігін де тілге тиек еткен-ді.

Жақында (12.06.2018ж.) осындай даулы мәселені қараған Алматы қаласы Бостандық ауданының сот отырысына қатысуға тура келді. Қалың оқырманға түсінікті болу үшін мәселенің мән-жайын қысқаша түсіндіре кетейік.

Төрт бала тәрбиелеп, өсіріп отырған ерлі-зайыпты Бірлік Тоқай мен Жәмила Шүйішбаева 2014 жылы Алматы қаласы Фадеев көшесі, №2 «Б» мекен-жайындағы жекеменшік үйді сатып алады. Бірлік Тоқай жанұясы үй емес, үйдей пәле сатып алғанын әрине, ол кезде білген жоқ-ты. Баспана құжаттары толық болғандықтан, оны рәсімдеген мемлекеттік органдар да одан ешқандай «шикілікті» байқамаған. Алайда, арада 3 ай өткенде «Тоспа Су» (қазіргі «Алматы Су») мемлекеттік коммуналдық кәсіпорнының қызметкерлері келіп, бұл үй «қызыл сызық» үстіне орналасқанын айтып, төбелерінен жай түсіргендей етеді. Ал, заң бойынша «қызыл сызық» деп аталатын аймаққа тұрғын үй салуға мүлдем болмайды. «Тоспа Судың» сол кездегі бас директоры Н.Жарболов 2017 жылы 20-қаңтарда сатып алынған жер телімінен өтетін орталық кәріз құбыры желісін үй иесінен өз күшімен басқа жаққа шығаруды талап етіп, Алатау аудандық сотына талап-арыз түсіреді. Сөйтіп, бүгінге дейін созылып, соңы қашанға дейін барары белгісіз дау-дамай басталып кетеді.

құжаттарында айқын жазулы тұр. Баспана 30.10.2014 жылы жыл-жымайтын мүлік ретінде Әділет министрлігінде ресми тіркелген. Ал, бұрынғы меншік иелерінің атына 09.08.1989-жылы тіркеліп, заңдық күшіне енген. Кеңестік кезде кеткен қатедейін десек, қолда бар құжатта осы мекен-жайдағы жер теліміне 07.08.2003 жылы Алматы қалалық әкімдіктің бекітуімен қалалық Жер басқармасы жаңа құжат берген. Техникалық төлқұжаты 21.04.2003 жылы түзіліп, 18.09.2003 жылы қайталай тіркеуге алынған. Демек, жоғарыда айтылған жолсыздық атаулы қалалық әкімдік пен әкімдіктің қарамағындағы құрылысқа құжат беретін құзыретті органдардан туындап отыр. Олардың осындай «қызыл сызықта» тұрған үйге қалай ғана құжат толтырып бергеніне таңғаласыз. Әдетте, қандай да бір құрылыс басталмас бұрын жер телімі жан-жақты тексеріліп, содан кейін рұқсат етілуі керек-ті. Бұл айдала емес, қаланың іші. Қаладағы әрбір шаршы метр жер есепте, қай көшеден қандай жүйе өтетіні жайындағы сызбалар осы аталған мекемелердің бәрінің қолында бар. Алдымен ол маңда жерасты электр, су, газ немесе басқа жүйелер өтпейтіні анықталуы міндет. Қалада бір жерді қазу үшін жоғарыда аталған салалар бойынша мекемелерден рұқсат алу қажет. Ол — дұрыс талап. Өйткені, электр желісі өтетін жерді қазған адам байқамай тоққа түсіп мерт болуы әбден мүмкін ғой. Немесе су, газ құбырларын зақымдап, тұрғындарды жарықсыз, сусыз қалдыруы ғажап емес. Ал, мына жағдайда қаланың қақ ортасында осы талаптар түгелдей бұзылған. Бұзып отырған кім? Әрине, әкімдік пен оның қарамағындағы Сәулет-құрылыс, Жер басқармасы, «Су арнасы» сияқты түрлі мекемелер. Заңсыз құрылысқа қалай құжат берілді дегенде бірнеше кемшіліктерін атап, түрлі күдік айтуға болады. Бірінші, қалалық әкімдіктің тікелей жауапсыздығы. Екінші, оның құрамына енетін сала басқармаларындағы мамандардың кәсіби сауатсыздығы. Үшінші, ең

тарын жатқа айтып бере алады. «ҚР «Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» №242 Заңының 31-бабы 2-бөлігі 4-тармағы 1-тармақшасы бойынша «Шешілуі мемлекеттік сәулет-құрылыс бақылау мен қадағалау органдары құзыретінің шегінен тыс қалатын жағдай туындаған кезде бақылау мен қадағалау—«су қорғау аймақтарының аумағындағы сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметіне бақылау жүргізу бөлігінде—су қорын пайдалану және қорғау саласындағы уәкілетті орган жауапты» екені айтылған» — дейді Бірлік Тоқай. Ендеше, қалалық әкімдік пен оның салалық басқармаларына жауапкершіліктен жалтаруға негіз жоқ. «Алматы Су» құрылысқа құжат берген мекемеге алдын-ала мәлімет бермей, «қызыл сызық» үстіне құрылыстың салынуына жол берген. Жерді берген мекеме де онда не бар, не жоқ екенін тексермеген. Салынған құрылысқа дер кезінде тосқауыл қойылып, бұл үйдің бұрынғы меншік иелеріне заң бойынша шара қолданылса, мұндай жағдай туындамас еді. Бұл баспананы Бірлік Тоқай сатып алмас та еді. Мемлекеттік орындардың жауапсыздығынан оның зардабын көпбалалы отбасы тартып отыр. Қалдық судың сасық исі мұңкіген апатты үйде 4 жылдан бері бала-шағасымен алаңдап, үреймен күн кешіп келеді. Үй опырылып құласа ешкім тірі қалмасы анық. Тереңдігі үш метрге жуық, көлемі кіші-гірім үйдей кәріз суы шұңқырына байқаусызда түсіп кетсе бала-шаға түгіл ересек адам да қайтып шыға алмайды. Мәселе сотта қаралған соң «Алматы Су» кәріз жүйесін өзге бағытқа бұрғанмен үй астындағы апан сол күйінде қалып, апатты жағдай сақталған. Бұл жауапкершіліктен жалтарып, талап етушіден құтылудың амалы екені айтпаса да түсінікті.

ҚР «Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» №242 Заңы 17-бабының 4-тармағында: «...Субъектілердің сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы заңдарды бұзғандық үшін жауапкершілігі; Сараптама жүргізу

оқыған адамды шаршатып жібереді. Нақты не айтқанын түсінбей дал боласыз. Заң орысша жазылып, қазақшаға аударылғандықтан не айтып, не қойғанын білмейсіз, қысқасы тілмаш керек. Сондықтан, заңдарымызды редакциялап, қайта қарап нақтылау қажет. Оның үстіне заңның бір бабы екіншісіне қайшы келіп жатады. Сол себепті қалтарысы көп қағидалар судьяларға еркін, өз бетінше шешім шығаруға ыңғайлап жасалған. Ал, заң жаңылтпаш емес, ол нақты және әділ болуы қажет.

ҚР «Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» Заңының 20-бабы 6-тармақ 7-тармақшасында: «Ғимараттар мен құрылыстардың сенімділігін және орнықтылығын техникалық зерттеп-қарауды жүзеге асыру қағидаларын әзірлеу және бекіту» 11-тармақшасында: «жобалардың мемлекеттік сараптамасына басшылық ету»; 11-8-тармақшада: «барлық деңгейдегі қала құрылысы жобаларына кешенді қала құрылысы сараптамасын жүргізу қағидаларын әзірлеу және бекіту»; 12-1-тармақшада: «сәулет, қала құрылысы, құрылыс және мемлекеттік сәулет-құрылыс бақылауы істері жөніндегі жергілікті атқарушы органдардың қызметіне оларға ҚР заңнамасымен жүктелген функцияларды тиісінше орындау бөлігінде бақылауды және қадағалауды жүзеге асыру»; 12-4-тармақшада: «сәулет, қала құрылысы, құрылыс және мемлекеттік сәулет-құрылыс бақылауы істері жөніндегі жергілікті атқарушы органдардың оларға ҚР заңнамасымен жүктелген функцияларды тиісінше орындауын анықтау мақсатында объектіге бару»; 13-тармақшада: «мемлекеттік қала құрылысы кадастрын жасау, оның жүргізілуін бақылауды жүзеге асыру»; 15-тармақшада: «сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі саласындағы заңнаманың белгіленген нормаларын, мемлекеттік нормативтік талаптарды, шарттар мен шектеулерді жол берілген бұзушылықтар мен ауытқуларға бай-

АЙҚЫН НӘРСЕНІ БҰЛЫҢҒЫРЛАУДЫҢ НЕ ҚАЖЕТІ БАР?

«Айқын нәрсені бұлыңғырға айналдырудың қажеті жоқ» – «Ақ жол» депутаттары мемлекеттік емес органдардың бизнесті реттеу бойынша жауапкершілігін енгізуді талап етті. Бұл туралы Азат Перуашев Мәжілісте мемлекеттік функцияларды бәсекелес ортаға беру туралы заң жобасын талқылау барысында мәлімдеді. Шенеуніктер санын қысқартумен қатар, «Ақ жол» мемлекеттік функцияларды тапсыра отырып, берілген қызметті қабылдаған тұлғалардың да жауапкершілігін енгізу қажет деп санайды.

«Бүгінде министрліктер мен әкімдіктердің қызметкерлері осы өкілеттіктерді жүзеге асыру кезінде қызмет бабын асыра пайдалану және жемқорлық үшін қылмыстық жауапкершілікке дейін тартылады. Алайда мемлекеттік емес органдарда тіпті де олай емес, мұндай заң қолданылмайды, әйтсе де оларға кәсіпорындардың қызметін тоқтатуға дейін құқық берілген», – деп атап өтті Перуашев.

Мұндай өкілеттіктер бопсалау және рейдерлік әрекеттер үшін пайдаланылуы мүмкін, оның үстіне өзін-өзі реттейтін ұйымдар

(ӨРҰ) ретінде жаңадан өкілеттікке ие болғандар ешқандайда жазаға тартылмайды, оларға қауіп жоқ.

«Кәсіпкер тұрғысынан алғанда, оның ақшаны кімге төлейтінінде айтарлықтай айырмашылық жоқ – мемлекеттік шенеунікке ме, жоқ әлде ӨРҰ-ның шенеунігіне ме. Егер мемлекеттік қызметкерге шағымдана алатын болса, ал өзін-өзі реттейтін ұйымдардың бизнеске негізсіз қысым көрсетуінен қорғайтын құралдар заңда қарастырылмаған. Демек, функцияларды берумен бірге сол тапсырылған тұлғаларға да осындай жауапкершілікті енгізу

қажет», – деп баса айтты «Ақ жол» көшбасшысы.

Ол «Ақ жол» фракциясы өзінің 2017 жылғы 6-желтоқсандағы және ағымдағы жылдың 24-қаңтардағы депутаттық сауалдарында мемлекеттік функцияларды беруге байланысты мәселелерді көтергенін еске сала кетті.

Алайда, Парламент Мәжілісінің жалпы отырысында заң жобасын талқылау барысында Үкіметтің және Ұлттық экономика министрінің берген жауаптарын, Перуашевтің пікірінше, қанағаттанарлық деп айтуға келмейді.

Мәселен, бүкіл әлемде өзін-өзі реттейтін ұйымдар тек кәсіби қызмет үшін ғана енгізіледі: нотариустар, бағалаушылар, аудиторлар және т.б. Ал, бізде өнеркәсіпті де қосуға шешім қабылдады. Ендеше, кәсіпорынның ішкі процестерін және де адамдардың өмірі мен денсаулығына және

коршаған ортаға қауіп төндіретін процестерді бөліп алу керек. Кез-келген жағдайда, мұндай мәселелер қоғам қауіпсіздігінің кепілі ретінде мемлекеттің бақылауында болуы тиіс.

Заң жобасында мұндай бөлу жоқ, яғни бұл «алгоритмдер» мен «балларға бөлу» жұмыс істемейді дегенді білдіреді. Айқын нәрсені бұлыңғырға айналдырудың қажеті жоқ», – деп мәлімдеді ол.

Өзін-өзі реттейтін ұйымдардың тарапынан болуы мүмкін қорқытып алу немесе рейдерлікке байланысты бизнестің заңды құқықтарын бұзғаны үшін жауапкершілікке тарту туралы сауалға – Үкімет жауап ретінде «атқарушы органның ротациясына», Азаматтық кодекс

бойынша жауаптылыққа және Өтемақлық қорына сүйеніп отыр.

Бірақ «ақжолдықтар» қоқан-лоқы көрсеткені үшін түрмеге отырғызу немесе қызметтен босату керек деп санайды – бұл тек Қылмыстық кодекс немесе Әкімшілік кодекс арқылы шешілуі мүмкін.

«Егер бұрын бопсалаушыларды түрмеге қамаған болса, енді олар үшін ешқандай да қауіп жоқ. Министр бизнестің тұтынушылар алдындағы жауапкершілігі туралы айтты, бұл да қажет. Алайда, біз жаңа «бақылаушылардың» бизнес алдындағы жауапкершілігі жөнінде де айтып отырмыз. Ал, бұл тақырып төңірегінде бәрі сыпайы ғана үндемей қалуда», – деді Перуашев.

«Ақ жол»:

ҰБТ ҮШІН БАЛАЛАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІНЕ ҚАУІП ТӨНДІРУГЕ БОЛМАЙДЫ

Егер біз ҰБТ үшін балаларымыздың қауіпсіздігіне қауіп төндіретін болсақ, мұның соңы қымбатқа түспей ме? – дәл осындай сауалын Кеңес Абсатиров үкіметтің атына жолдады. «Ақ жол» депутаттары ұялы байланысты бұғаттайтын құрылғыларды пайдалануды шектеуді және оларды арнайы құрал ретінде тануды талап етеді.

Өздеріңізге белгілі, ақпарат пен байланыс саласындағы қызметті жүзеге асыруға ниет білдірген кез-келген тұлға «Рұқсаттар мен хабарламалар туралы» Заңда белгіленген тәртіппен қажетті рұқсатты (лицензияны) алуға міндетті.

Ақпараттық технологиялардың дамуы аясында ұялы байланыстың қазақстандық операторлары қызмет көрсету аумағын кеңейтумен қатар, құқық қорғау органдарының тікелей талабы бойынша, керісінше, ұялы байланысқа қолжетімдікті шектей де алады.

Операторлардан бөлек, GSM-сигналды бұғаттауға арналған техникалық құрылғылардың көмегімен байланысты шектеу мүмкіндігі де бар. Бұл қадамдар қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында жедел-ізвестіру шаралары кезінде және ұлттық қауіпсіздік тұрғысында лаңкестік қатерлердің алдын алу барысында іске асырылады.

Осы орайда 2015 жылғы 27 шілдедегі Үкімет қаулысына сәйкес, ҚР Ұлттық қауіпсіздік комитеті

жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құрылғыларды жөндеу, өндіру бойынша лицензиар болып белгіленген.

«Ақжолдықтар» бұл шаралар мен тиісті шектеулер толық негізді болып отыр деп санайды.

Алайда кейінгі кезде ұялы байланысты бұғаттаушы құрылғылар ҰБТ өткізу кезінде білім беру жүйесінде кеңінен пайдаланылады. Мәселен, мемлекеттік сатып алулар порталында осындай «бұғаттаушы» құрылғыларды сатып алу туралы білім мекемелерінен өтінімдерді көруге болады.

Сонымен бірге, бүгінде сайттар мен әлеуметтік желілерде бұл «бұғаттаушы» құрылғылардың жұмыс істеу сипаттамасынан бөлек, оларды қолайлы бағамен сатып алу мүмкіндігі байқалады.

Қолданыстағы заңнама «бұғаттаушы» құралдарды елге алып келу, сату және пайдалану бойынша қандай да бір нормаларды қарастырмайды. Сәйкесінше, оларды таратушылар мен пайдаланушылардың іс-қимылдары шектелмеген.

Аталған арнайы құрылғылар пайдакүнемдік мақсаттарда елеулі түрде экономикалық әрі әлеуметтік залал келтіруі ықтимал екенін Абсатиров атап айтты.

Яғни, осы құрылғылардың жұмыс істеу сипаттамасы GSM-сигналды бұғаттауға бағытталғандықтан, бұл ретте лаңкестік қатер туындаған кезде құтқару қызметтері мен қауіпсіздік қызметтері сигналдары жұмысына кедергі жасалуы мүмкін.

Сонымен қатар төлем терминал-

дарының, банкоматтардың, шұғыл жағдайларда хабар тарату барысында сымсыз жүйелердің жұмыстары бұзылады.

«Демек, кез-келген адам аталған құрылғыны тек ҰБТ кезінде мектептерде ғана емес басқа жерлерде де іске қосып манындағы үйлерді байланыс тан ажырата алады. Соның ішінде – құтқару қызметтері мен қауіпсіздік қызметтері сигналдары жұмысына кедергі жасауы мүмкін. Егер ҰБТ үшін бізді балаларымыздың өміріне қауіп төндіруге итермелейтін болса, мұның соңы тым қымбатқа түспей ме?», – деп «ақжолдықтар» өз алаңдаушылығын білдірді.

Оның үстіне, мұндай жағдайлар орын алған кезде байланыс операторлары жауапкершіліктен бас тартады.

Осыған байланысты, «Ақ жол» ҚДП фракциясы жоғарыда айтылған ұялы байланысты бұғаттайтын құрылғыларды еркін айналымға шығарылмайтын және нарықта сатылмайтын арнайы құралдар ретінде белгілеу қажет деп есептейді. Бұдан басқа, депутаттар Премьер-Министрден осы мәселені тыңғылықты зерделеу және осы саланы заңнамалық тұрғыдан шешу жөнінде шаралар қабылдау үшін жауапты қызметкерлерге тиісті тапсырмалар беруін сұрады.

«Ақ жол» ҚДП және оның парламенттік фракциясы сайлауалды бағдарламаны жүзеге асыру және сайлаушылардың тілегін орындау бойынша жұмыстарды жалғастыруда.

«Ақ жол» партиясының
баспасөз қызметі

ОРМАНДЫ ЗАҢСЫЗ ОТАУҒА ҚАТАҢ ШАРА ҚОЛДАНЫЛУЫ КЕРЕК

Бурабай мен Зерендінің орманын заңсыз отау азаятын емес – депутат Үкіметтен мұндай қаскүнемдікке қатаң шара қолдануын сұрады. Бұл туралы Меруерт Қазбекова бүгін Мәжілістің жалпы отырысында Ауыл шаруашылығы министрі Өмірзақ Шөкеевтің атына жолдаған сауалында мәлімдеді.

«Бүгінде Қазақстанның орманының аумағы төрт бүгін оннан алты пайызды ғана құрайды. Сондықтан, осындай аз орманды алқапты қорғау біз үшін аса маңызды болып табылады. Елбасымыз осы мәселеге ерекше назар аударып, Астана қаласының айналасын жасыл желекке айналдыру туралы бастама қолға алынды. Бұл негізінен Ақмола облысында, оның ішінде Бурабай мен Зерендіні туристік кластерге айналдыру аясында жүзеге асырылады.

Осындай маңызды жобалар қолға алынып жатса да, Бурабай мен Зерендінің орманын заңсыз отау азаятын емес. Бір жас көшетті отырғызып, өсіру үшін ондаған жылдар қажет. Бірақ, орман жаулары мұны назарға да алмайды. Себебі, оларға ағаш кесу құқығын беріп отырған да өзіңізге қарасты мемлекеттік органдар. Бұл қаскүнемдікті дереу тоқтату керек», – деді М. Қазбекова.

Халық қалаулысының айтуынша, жақында «Ақ жол» партиясының атына Зеренді ауданы, Қанай би ауылының 75 тұрғыны қол қойған хат келіп түскен. Онда «Кіші Түкті» орман шаруашылығының тоғыз мыңдай гектар орман қоры алқабы «Жасыл ағаш» серіктестігіне ағаш кесіп, дайындау үшін 49 жылға пайдалануға заңсыз берілгені анықталды. Жергілікті тұрғындармен қоғамдық тыңдау өткізілмеген екен.

«Мұндай оқиға Бурабай ауданына қарасты Қарабұлақ ауылында да орын алып отыр. Кесілген ағаштың орнына жас көшеттер отырғызу бағытында да жұмыстар жоқ деуге болады. Бұлай ағашты отай берсек, осындай аз байлығымыздан айырылып қаламыз. Елімізде туристік кластерді жүзеге асыру бастамасының тамырына да балта шабылуы мүмкін», – деп баса айтты депутат.

Осы орайда «ақжолдықтар» Абылай ханның ақ ордасы болған киелі Бурабайдың ағашын заңсыз кесіп, бір түп көшет отырғызбау – бұл ұлттық қасірет. Бурабайдың сұлу табиғаты біздің көз алдымызда жойылып барады деп есептейді.

Осыған байланысты, «Ақ жол» ҚДП фракциясы Үкіметтен Ақмола облысының орман саласындағы заң бұзушылықтарды тыңғылықты тексеріп, Министрлік және заң органдары тарапынан қатаң шара қолдануын сұрады.

«Ақ жол» ҚДП және оның парламенттік фракциясы сайлауалды бағдарламаны жүзеге асыру және сайлаушылардың аманатын орындау бойынша жұмыстарды жалғастыруда.

Еліміздің басты заңдық құжаты – Конституциямызда азаматтардың бостандықтары мен құқықтарының қорғалуына кепілдік беріліп, 1-баптың 1-тармағымен нақты бекітілген. Ал, Ата Заңның орындалуына кепілдік беретін Елбасы Н.Назарбаев өзінің жыл сайынғы халыққа Жолдауында да құқық қорғау органдарына азаматтардың заңсыз қудаланбауы, тергеу қызметі, сот, прокуратура органдарының әділ болуына баса назар аударып, осы заң орындарына нақты тапсырмалар беріп келеді. Арыға бармай-ақ, 2018 жылғы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауының 9-шы тарауында төмендегідей түйіндейді: «Атап айтқанда, азаматтар өз өтініштерінің қалай қарастырылып жатқанын көріп, дер кезінде сапалы жауап алуға тиіс. Сот және құқық қорғау жүйелерін институционалды тұрғыдан өзгерту жүзеге асырылуда. Заңнамаға қылмыстық процестегі азаматтардың құқықтарын қорғау ісін күшейтуді, оның әсіре қатаңдығын бәсеңдетуді көздейтін нормалар енгізілді. Адвокаттардың құқықтары мен сотқа дейінгі сатыдағы сот бақылауының аясы кеңейді. Құқық қорғау органдарының өкілеттігі мен жауапкершілік шегі айқындалды. Азаматтардың Конституциялық құқықтарына кепілдікті нығайту, құқық үстемдігін қамтамасыз ету, құқық қорғау қызметін ізгілендіру жұмыстарын жалғастыру қажет».

СОТ ЖҮЙЕСІНДЕГІ СОЛАҚАЙЛЫҚ

НЕМЕСЕ ЕЛБАСЫ ТАПСЫРМАСЫН ЕЛЕМЕЙТІНДЕР МЕН ЖОҒАРЫ СОТ ТӨРАҒАСЫ ТАЛАПТАРЫН ТЫҢДАМАЙТЫНДАР КІМДЕР?

Міне, қоғамды ізгілендіруге бағытталған нақты қадам. Өкінішке орай, еліміздегі кейбір құқық қорғау органдары Елбасы жүргізіп жатқан саясат пен реформаға көбіне қарама-қайшы әрекеттер жасайды. Оның зардабын қарапайым тұрғындар тартып, еліміздің дамуына кері әсер етуде. Осындай бір «қитұрқы іс» Алматы қаласының тұрғыны Абылай Хайроллаұлы Ғабжәлеловке қатысты қозғалып, сағызша созылып келеді. Созылып деп отырған себебіміз 1-2 жыл емес, табаны күректей төрт жылдан бері бастапқы таққан айыпты дәлелдей алмай, ісі соттан сотқа өтуде...

...Сонымен бұл «ұзын-сонар іс» қалай басталып еді, бәрін басынан бастайық. 2015 жылдың қазан айында Абылай Хайроллаұлы 2010-11 жылдары басқарған «Евразия-Көмір-Трейд» компаниясының ғимаратына баса көктеп кірген Алматы қалалық мемлекеттік департаментінің экономикалық тергеу қызметінің тергеушісі Темір Абдулин заңды өрескел бұза отырып, тәркілеу жүргізген. Заңды өрескел бұза отырып дейтін себебіміз – тергеуші іске қатысты деген құжаттармен қоса жәбірленушінің жеке заттарымен бірге, көліктерінің құжаттары секілді дүниелерін ала қапшықтарға толтыра салып, алып кеткен. Және бұл істі хаттамамы толық жасамастан, куәлердің мақұлдауынсыз істеген. Қызмет бабын асыра пайдалануға дағдыланған тергеуші Темір Абдулин бұрыннан жақын танысы, «Аудит-сервис» ЖШС аудиторы Құрманбаева деген ханымның жалған аудиторлық есептеу жүргізуін негізге алып, Абылай Хайроллаұлына «Евразия-Көмір-Трейд» компаниясында басшы болып тұрғанда 3 миллиард теңге салықтан жалтарған деген айып тағады. Жала жауып, «ұйымдасқан қылмыстық топ \УҚТ\ құрған» деп, 18 ай бойы қысым көрсетіп, тергеу жүргізеді. Тергеуші Темір Абдулин тап осы жерде тағы бір заңсыздық жасайды. Ол тергеп, тексеріп отырған қылмыстық істі толық прокуратурада тіркетпеген, бақылау, қадағалау жасатпаған. 2016 жылы қазан айында Алматы аудандық сотында 4 рет қаралып, оны «жарамсыз, қайта есептеу керек» деп сот үкімі шықса да, тергеушілер мен прокурорлар соттың шешімін мойындамаған.

Қайтсе де өз «мақсаттарына» жетуді көздеген осы істің тергеушісі, прокуроры барбәрі «ұйымдаса қимылдап», мемлекеттік сараптамадан тағы да жалған куәлік алып, 2017 жылы істі сотқа өткізіп жібереді. Алайда, бұл заңсыздықтарды көріп, біліп отырған Абылай Хайроллаұлы да істемеген істі мүлдем мойындамайды. «Аққа құдай жақ» деп, қайсарлық танытады. Не керек, тергеуші қаншалықты қатыгездік танытса да, жалған істі дәлелдей алмайды. Өйткені, тергеу барысында Медеу аудандық мемлекеттік салық басқармасының заңгері Д.Сабырбеков тергеуші Т.Абдулиннің «қол қой, іске керек» деген сөзіне сеніп, қол қойып бергенін, оның мәтінін тергеуші айтып тұрғанын мойындайды. Осының өзі-ақ істе өрескел заң бұзушылық кеткенін дәлелдеп тұр емес пе?

Бұл уақыттарда Абылайдың әкесі Хайролла

Ғабжәлелов істің шектен шығып бара жатқанын сезіп, тергеушімен де, олардың басшыларымен де кездесіп, олардың тергеу қағидаларын бұзып отырғанын айтып, «18 ай тергейтіндей, мақсаттарың не?» деп сұраған. «Сүйенгеніңнен сенгенің мықты болсын» дейтін қағиданы мықтап ұстанған тергеуші: «Аға, бұл маған жоғарыдан берілген тапсырма» депті еш шімірікпестен. Тергеушілердің «тапсырма» орындап отырғанын білген соң Х.Ғабжәлелов өзге де құқық қорғау органдарына үміт артып, сол кездегі Алматы қаласының прокуроры Ғабит Миразовқа да тергеуші Темір Абдуллинның заңсыз әрекет етіп отырғаны жөнінде бірнеше рет жолығып айтқан. Прокурорлық бақылауды әділ жүргізуді өтінеді. Алайда, сол кездегі Бостандық ауданының прокуроры Бауыржан Жұмаханов та, Алматы қаласының прокуроры Ғабит Миразов та прокурорлық қадағалау және бақылау шараларын жүргізбейді. Керісінше, істі тез бітіріп, А.Хайроллаұлын соттап жіберуге мүдделілік танытады.

Осылайша, 1 жыл, 3 ай заңсыз тергеу изоляторында отырған, 1 жыл жүріп жатқан сот айып таға алмаған және тергеушілер жалған жалаларын дәлелдей алмағандықтан, А.Ғабжәлеловті тергеу изоляторынан босатуға мәжбүр болады. Қапастан босады деген аты болмаса қападан өзге жаққа шығуына шектеу қояды. Ал, құлшынып жұмыс істеп жүрген кәсіпкер азаматқа бұл да қолына бұғау, аяғына тұсау емес пе?..

...Хайролла Ғабжәлеловтің айтуынша, осы іс басталғалы өзіне келген көптеген күдікті жандар «бизнесіңді бізге аударып берсең, балаңа қозғалған істі тоқтатамыз» деп, көңелі «ұсыныстар» жасаған. Бірақ, өмірлік тәжірибесі мол Хайролла Мағауияұлы бұл заңсыз әрекеттерге мойынсұнбайды. Өзі мен ұлы Абылайдың бизнесіне біреулердің рейдерлік жасағысы келіп отырғанын сезген соң, шар болаттай шыңдалып, әділдік үшін күресуге бел байлайды.

Себебі, Абылай Ғабжәлеловке қатысты қозғалған іс дәлелдер жоқ болса да тоқтамасдан жалғасып, Алдаркөсенің «Әлеуәлілім бітсе егер, хәлеуәлілім тағы бар» дегені секілді, Алматы аудандық сотына жолданып, оны судья Құсайынов қарайды. Х.Ғабжәлеловтің айтуынша Құсайыновтың қарады деген аты болмаса, негізінде істі кейінге себелсіз шегеріп, айыпталушының қорғаушысын сөйлетпей, біржақты жүргізеді. 4 айға созылған процесте судья Құсайынов істі барлық уақытта біржақты жүргізіп, шынайы куәлерді шақырмай, Абылай Хайроллаұлын қайтсе де қаралауды мақсат еткені байқалған. Дегенмен, адвокаттың табандап талап етуімен шақырылған «Аудит-сервис» ЖШС директоры Ольга Белоусова сот процесі барысында Құрманбаеваның есептеген «төленбеген салық» деген 3 миллиард теңге қаржы туралы қорытындыны оқымастан қол қойғанын мойындайды. Шындығында, «мені алдап қол қойдырды» деп, жалған есептелген аудитті кері қайтарып алған. Осы арада заң бойынша Абылай Ғабжәлеловке негізсіз айып тағылып, жала жабылған болып шығуы керек еді.

Сонымен қатар, осы сот процесінен кейін Абылай Хайроллаұлына қатысты қозғалған іс дәлелдердің жалғандығына, жеткіліксіздігіне байланысты тоқтатылуы тиіс болатын. Бірақ жоғарыда отырған тапсырыс берушілердің пәрмені күшті болып, сот Құсайынов аяқ астынан жұмыстан шығарылады да, істі Алмалы ауданының сот төрағасы Қуаныш Арипов қабылдап, артынша кезекті еңбек демалысына кетіп қалады. Қайтып келген соң алдыңғы соттың тергеген ісін жалғастырмай, қайта бастайды. Дегенмен, ол тергеу барысында бүкіл істің жалған екенін мойындауға мәжбүр болады. Бірақ, қолына түскен істі шығарғысы келмеген ол «бояуды» өз стилімен жағуға әрекет жасайды.

Жә, бұған соңына таман қайта ораламыз. Оған дейін «бұл істегі тергеуші, мемлекеттік айып-

таушы, ақыр соңында істі жүргізген судья неге аяқ асты жұмыстарынан шеттетілді» деген сауалдарға жауап іздеп көрейікші.

...Сонымен сол кездегі Бас прокуратураға Жақып Асанов тағайындалып, прокурорлардың өзінің талай былығын ашып, реформа жасап жатқан. Нақты дерек келтірейік. 2016 жылдың 18 қарашасында сол кездегі Бас прокурор Ж.Асанов Астанада прокурорлардың кеңейтілген алқа мәжілісінде жасаған баяндамасында төмендегідей түйіндейді. «Осы жылдың соңғы төрт айында біздің экономикалық қызмет 9000 іске тергеу жүргізген. Біз оларды тексеру барысында жартысының заңсыз қозғалғанын анықтадық. Ал, әр қылмыстық істі тексеру дегеніміз 3 ай бизнеске қысым көрсету, компаниялардың қарызға батуы, жабылуы, адамдардың жұмысынан айырылуы, қазынаның салықты жоғалтуы деген сөз емес пе?»

Жақып Асановтың осы жаңғырығы әсер ете ме, осыдан соң аяқ астынан Темір Абдулин жұмыстан кетіп, Бостандық ауданының прокуроры Б.Жұмаханов та, Алматы қаласының прокуроры Ф.Миразов та қызметтерінен босайды. Судья Құсайынов та жұмыстан шеттетіледі. Неге? Егер осы төрт лауазымда отырған Абдулин, Миразов, Жұмаханов және Құсайынов қызметтерін заңды атқарып келген болса, неліктен бірі статьямен, қалған үшеуі белгісіз жағдайда жұмыстарынан босатылады? Ал, Абылай Хайроллаұлы шындығында заңсыз әрекет істеген болса, 1 жыл 3 айда оның қылмысын құзиретті органдар неге дәлелдемеді? 3 миллиард теңге салықтан жалтаратындай санаулы адамдар жұмыс істейтін, шағын ғана «Евразия-Көмір-Трейд» ЖШС-нің жылдық табысы қанша еді? Бұл заңды сұрақтарға нақты жауап беретін тергеуші, прокурор, судья бәрі істен шеттетілген. Абылайға тағылған айыпты «жазалаушы команда» дәлелдей алмаса да «тапсырыс берушілер» оны тоқтатастан «тың күшке» тапсырған. Қазіргі таңда бұл істі Алмалы аудандық сотының төрағасы Қ.Арипов қарауда. Х.Ғабжәлеловтің айтуынша, судья Қ.Арипов те істің ақ, қарасын ажыратқысы келмейтін көрінеді. Алдыңғылардың «соқпағына» түсіп алып, бұл да біржақты бұратаруға көшкен. Қорғаушының дәлелдемелерінің біреуін де қабылдамаған. Өткен жылдың соңында мемлекеттік сараптама 3 ай тексеріп, дерек дәлелденбеді деген қорытынды берсе де, Қ.Арипов оған қанағаттанбай, 2018 жылдың 3-мамырында жеке компанияға жаңадан аудиторлық есептеу жүргізуге шешім шығарады. Сонда мемлекеттік сараптамадан жеке компанияны артық көргені ме, әлде оларға айтқанын істеп, қайтседе бір ілік тапқысы келіп отыр ма? Ал, бұл қаншалықты заңды?

Егер А.Ғабжәлеловке 2010-11 жылдардағы атқарған ісі бойынша айып тағылып отырғанын ескерсек, салық құжаттарының 5 жылға ғана сақталатынын, заңдық күші болатынын есептесек бұл іс тоқтатылуы тиіс. Сонда судья істің шегінен шығып отыр ма?

...Ал, бұл азаматтар «осындай қудалауға лайықты ма, кім көрінген білгенін істеп, дүниесін тартып алам дейтіндей адамдар ма? Немесе бұрын қандай да бір заңсыз әрекеттерге қатысы болған ба?» Бұл сауалдарға журналистік зерттеу жүргіздік. Бірінші Х.Ғабжәлеловке тоқталсақ, ол сәулетші және тарихшы. Тәуелсіз Қазақстанның төл теңгесінің алғашқы авторларының бірі және оның Англиядан шығаруға өз қаражатын жұмсап, егеменді еліміздің тәуелсіздігіне зор үлесін қосқан ұлтжанды азамат екені БАҚ арқылы қаншама айтылып, жазылған. Оның бұл еңбегін бағалаған ҚР Президенті Н.Назарбаев «Ерен еңбегі үшін» медалімен марапаттаған. ҚР Мәдениет қайраткері, тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, академик. 2015 жылы «Алаш» тарихи-зерттеу орталығы жанынан «Қасиетті Құранның мағынасы мен түсініктемелері» атты көлемді кітапты өз қаржысына шығарып, Елбасыға табыс еткен. Діни сауаты жоғары, рухани білімі мол. Ұлтжанды зиялы тұлға. Осындай әке тәрбиелеген Абылай Хайроллаұлы да Англия, Америкада білім алған ғылым докторы. Жасынан салауатты өмір салтын ұстанып, спортпен айналысқан. Гольфтен еліміздің бірнеше дүркін чемпионы болған. ҚР Семсерлесу комитетінің президенті, Қарасай ауданында мешіт салдырған. Бала кезінен қазақ халқының рухани мұраларынан да, заманауи білімнен де мол сусындап, жан-жақты шыңдалып өскен азамат. Отбасында 3 бала тәрбиелеп отырған үлгілі әке. Кәсіппен жас кезінен айналысып, басшылық қызметтерге де ерте араласқан. Өкінішке орай, елге пайдалы іс атқаратын жалынды кезінде 4 жылын заңсыз қудалау мен жаланың құрбаны болып өткізіп жатқаны өкінішті.

...Еліміз 1932-37 жылдардағы Сталиндік репрессияны әлі ұмытқан жоқ. Ол нәубет саналы ұрпақ жадында мәңгі сақталары анық. Өкінішке орай, бүгінгі таңда сол заңсыз қудалау басқаша формада қайталануда ма? Ал, егеменді Қазақ елінде мұндай жала жабу, заңсыз қысым көрсету кімдерге керек? Бұл заңсыз істі ҚР жоғарғы сот төрағасы Ж.Асанов пен Бас прокурор Қ.Қожамжаров өз бақылауына ала ма?

Елбасы Н.Назарбаев құқық қорғау органдарының кезекті кеңейтілген мәжілісінде бұл салада кетіп жатқан заңсыздықтарды айта келіп, былай деген еді: «Кәсіпкерлік нысандарына салықтық ревизия жүргізу мен заңсыз тексерулер тыйылмай тұр. Осы саладағы жұмысты тез арада дұрыстау қажет».

Бұған қосымша 2016 жылы сол кездегі Жоғары сот төрағасы Қ.Мамиді қабылдағанда: «Тергеушілер де қателеседі, неге ақталу шешімдері жоқ» деп қадағалап айтқан болатын. Өкініштісі Елбасы сөзі тағы да елеусіз қалып отыр.

...Иә, Елбасы қанша рет айтып, нақты тапсырмалар берсе де, Жоғарғы сот төрағасы Ж.Асанов «Соттар ақтау процесін жүргізуге қорықпау керек» деп айтса да құқық қорғау органдарының басшылары да, қосшылары заңсыздық пен әділетсіздіктің тамырына балта шаба алмауда. Әдейі ерегіскендей, кейбірі қылмыс әлемінің сойылын соғып, өздері ұйымдасқан қылмыстық топ құрып, заңсыз әрекеттерге бара да. Біздер, БАҚ араласып отырған А.Ғабжәлелов ісінен де сондай арам пиғылдың барын байқадық. Сыбайластықтың да сұлбасы көрінеді. Өйткені А.Ғабжәлеловтің қорғаушысы Алмалы ауданының судьясы Қ.Ариповтің мемлекеттік сараптаманы мойындамай, жеке компанияға аудит жасатуға берген әрекетін заңсыз деп, Алматы қалалық сотына берген шағымын мүлде қарамай, 2 ай ұстап отырып, білгенінді істе дегендей, кері қайтарған. Ал, бұл енді заңды нағыз белден басушылық...

... Жалпы, бұл істе заң бұзушылық өте көп екенін тәжірибелі заңгерлер айтып отыр. Бұл жөнінде белгілі режиссер Нұртас Адамбай өзінің фейсбуктегі парақшасында жазды. Заңсыз қудалау туралы «Тениз ньюс» ақпарат порталында, «Время» газетінде, «Президент және халық» республикалық қоғамдық-саяси газеттерінде де жазылды. Және өзге де электронды БАҚ арнайы бағдарламалар әзірлеуде. 4 жыл заңсыз қудаланған әке мен бала да бұл істі Елбасыға дейін жеткізіп, өз құқтарын қорғап, халықаралық ұйымдарға дейін шығуға бел бұған. Ал, бұл істі қоғамда 4-ші билік болып есептелетін, еліміздің басты газеттері мен телеарналарындағы журналистер қауымы назарда ұстап, бұдан ары қарай әділдіктің орнауына бақылау жасамақ.

Н.СҰЛТАНҒАЗИЕВ,

журналист

1.

Наурыз айында өткен Қазақстан Жазушылары XV Құрылтайының ұлкен дау-дамаймен өткені елде ұятырақ оқиға болғаны белгілі. Одан кейін де оның дүмпі көпке дейін басылмай қойды. Әсіресе, әлеуметтік желіде қатты талқыланды. Құрылтайда одақтың бұрынғы басқармасына ащы сөздер айтқан халық жазушысы Қабдеш Жұмаділов пен Мұхтар Шаханов өз қаламдастары тарапынан қатты сынға ұшырады. Әрине, олардың өздерінен де бар, дегенмен, сонша ара талағандай еткендері жөн болмады. Мен, әсіресе, Мұхтарға айтылған әсіре сын, қорлау сөздерге шыдай алмай, «Қазіргі қазақ қоғамының қаһарманы кім?» деген Мұхтар туралы мақала жазып, жалпы жұртқа сұрау тастадым. Ол әлеуметтік желіде және «Жас Алаш» газетінде, «Қазақ үні» газеті мен сайттарда жарияланды, теледидардан берілді. Әлеуметтік желіде екі мыңнан астам адам пікір білдірді. Солардың 99 пайызы Мұхтарды жан салып қорғады, жүздеген жүрек тебіренерлік ыстық лебіздер айтылды.

Желіде одан кейін тағы екі дүркін Мұхтарды қызғыштай қорғаған пікірсайыс болды. Оған ақын Серік Ақсұңқарұлының бір газетте: «М.Шаханов үйінде тыныш жатпай, көшеге шығып кетіп еді, сүйкімсіз болып қалды» деген мағынада пікір айтқаны себеп болды. Жүйкесі жұқарған жұрт Серіктің республикаға белгілі айтулы ақын екеніне қараған жоқ, оның адресіне ауыр сөздерді қарша боратты.

Бұл – біздің қарапайым азаматарымыздың елдік мәселеде азаматтық белсенділігінің жоғары екендігін көрсетті! Мұны әлеуметтік зерттеу десе де болады. Біз бұған қуансақ керек. **Адам, азамат, ақын – бұлар кімдер? Ақындардың басты міндеті не?** Жатып алып өлең жаза берсе болғаны ма? Міне, ақындар үшін осы өзекті мәселелер қатты сөз болды. Сол себепті мұны айналып өтуге болмайды. Енді пікірлерге кезек берейік.

Жасұлан Ыбыраев: «... **Ұлт үшін өлең жазып, жыр жырлаған батыр емес, ұлт үшін мінбеге шығып, билікке шындықты ашып, бар даусымен айқайлап айтқан адам батыр! Мұхтар ағамыз дәл сондай адам!**» Міне қандай тамаша пікір! Нағыз шындық сөз, дүрыс пікір осы! Демек, адамды сұлу сөзіне қарап емес, ісіне қарап бағалау керек дейді оқырмандарымыз. **Мұны бірінші сабақ деуге әбден болады.**

Есбол Махисов: «Елінің қайғысына қайғырып, халқының мұңына қабырғасы қайысып, ел үшін «Аттандап!» атқа мінбесе, онда оның несі ақын?! Ақын деген судыратып құр өлең жаза бермесе керек. Үйінде жатып алып, ақ парақты шимайлай беретін ақынды мен ақын деп санамаймын. Екіншіден, Мұхтар ағаға баға беріп, сын айту үшін, ол кісінің халқы үшін бітірген ісінің 100 ден бірін істеп алыңыз!» деп түйіндеген. Ал бұған қайсымыз қарсы шығып, не уәж айта алар екенбіз?! Айта алмаймыз. Желі газет емес, онда көпсөзділікке орын жоқ. Мұндағылар аз сөзге осылай көп мағына сыйғызып, қысқа айтса да нұсқа ғып айтады. Есбол да міне бір мақалаға жүк болғандай пікір айтқан. **Міне бұл – екінші сабақ!**

Асқархан Нұрахметов: «Ақын ең бастысы, халқымен бірге отқа да, суға да түсуі керек. Мұхтар сондай ақын! Ең жаманы бұл – сарай ақыны».

Жексен Әбдірахманов: «Мұхтар аға Шахановтан артық жатқа оқылатын ақын қазаққа болған емес. «Ғашықтық ғаламатын» біздің буында жатқа оқымаған замандасымыз кем де кем. Қазақтың бүгінгі мен болашағы үшін арыстандай алысып, келе жатқан текті ақын! Мұхтар

ағадай болуға тырыссын, ақынмын дегендер. Ақын болса, Шахановтай азамат болсын! Елім, жерім, деуге шамасы келмеген, сұлу сөзді шұбаттай қанша созса да оларды ақын деуге аузым бармайды». Бұған мен мынадай сөз қосқым келеді. Бүгінде анау ақын оқулары, мынау ақын күндері деп мектеп оқушыларына сол ақынның өлеңдерін мәжбүрлеп жаттату орын алуда. Ал Жексен айтып отырғандай, Мұхтар өлеңдерін жұрт өз еріктерімен

АҚЫНДАРҒА ащы сабақ

оқып жаппай жаттаған ғой. Оның «Ғашықтық ғаламатынан» басқа «Танакөз», «Қараспан қыпшақтары» поэмалары қандай еді!

Имаш Тілеухан: «Қоғамдағы шындықты өлеңнен де, өзінен де таппайтын ақындарды қайтеміз?

Төлеш Сүлеймен: «Махамбеттің іргені түріп қойып, қос құс жастықты жастанып жамбастап жатып алып, хан шатырына көз астымен қарап қойып, өлең жазып жатқаны, ә?!» О, қалай айтады, неткен керемет тауып айтылған астарлы мағыналы сөз дейсіз!

Ия, мына жоғарыдағы пікірлер – ақынға да, жазушыға да, әдебиет сыншыларына да зор сабақ әрі қатаң талап! Қазір сыншымыз деп жүргендер бірыңғай мақтауда алдына жан салмайды. Жағымпаздық әдебиет сынын да жаулап алды. Сыншылар қай ақынды алса да кепірте мақтаумен классик етіп шығарады. Ал жоғарыдағыдай халықтық поэзиядан пікір айтып, ақынның қалың томында елінің мұңын мұңдап, жоғын жоқтаған күрескер рухты жырлар бар ма екен деп іздеп, бағалау деген бізде жоқ қой. И.Тілеухан айтып отырғандай, **өлеңінен де, өзінен де қоғамдағы шындықты іздесең таппайтын ақындарды**, шынында, қалай бағалауымыз керек?

Бұл міне халық төтесінен қойып отырған сұрақ! Сыншыларға сабақ болатын сұрақ! **Соған қарап сыншыларды да сынауға болатын сұрақ!** Осы сұрақты біз сыншылар ақындарға батыл қоя алмай жүрміз бе? Әрине, жоқ. «Мына жыр жинағында бәрі бар, өлеңдерің жақсы, бірақ қоғамдағы шындық жоқ екен, шындық қайда?» деп, ақыннан сұрап, сынға алуымыз керек екен-ау! Имаштың бар болғаны осы бір сөйлем сауалын бәріміз жаттап алып, қанатты сөз есебінде дәптерге жазып қойсақ артық емес. **Бұл да, міне, үшінші ащы сабақ!**

Ақындар, міне бізге халық осындай сабақ беріп отыр, ой салып отыр. Бұл пікірлерге жекелеген адамдардың сөзі деп қарауға болмайды. Бұлар қарапайым халық сөзі. Халықтан артық асырып айта алмайды екенбіз. Неткен аталы да өткір сөздер десеңізші деп, өзім сүйсініп

таңдай қағудамын. Бір сөзбен тауып айтады, түйреп те тастайды.

Сондай ең ауыр батпандай сөзді **Ерлан Мырза** ортаға тастады:

«Ақынмын деп қағазға сыза бергендер бөрібасардың үйшігінен шықпай жата бергеніндей боп көрінбей ме?!» депті. Түү! Нағыз сатира!

Мына азамат үйлеріңнен көшеге, Мұхтар сияқты халық арасына шығындар деп отыр емес пе?! Ал ақындар таңдау өздеріңде. Кімге көше, кімге үйшік?! Осыған дейін ешкімнен естімеген, маңдайдан соғып, есеңгіретіп тастайтын ащы сабақтың көкесі осы шығар!

Енді бірі Шахановтың жағасынан алмас бұрын, оның ел үшін істеген ісінің тым болмаса, жүзден бірін істе, сосын барып, үйінде көсіл, шідерің үзілгенше шірен деді ғой басында. Ал бұған не дейсіздер?! Түк дей алмаймыз. Өйткені, өлең жазудан басқа түк бітіріп жүргеміз жоқ. Көбіне ойдан шығарылып жазылатын том-том романдар салмақты ма немесе ел үшін нақты іс пен азаматтық ерліктер қымбат па?! Қазақ қайсысына мұқтаж? Олай болса, ойланып,

халықтың несібесі шашылып шетке асырылып жатқанда неге қалғып-шұлығып отырсындар, оян!» деп, ұялтыңыздар. Бұларды басқаша ояту мүмкін емес.

Шынында, әр өңір тұрғындары өз ақындары мен жазушыларына талап қоюды білмей жүр. Олар елдеріне келіп, мәре-сәре мерейтойларын өткізіп, машина мініп, шапан жамылып, қалтасын конвертпен қампайтып қайтып жатады. Ал сол қаламгер елі үшін өзі не істеді?! Жарайды, том-топ кітаптар шығарған екен, бірақ бұл оның жеке кәсіптік жұмысы. Ауыл азып-тозып жатыр. Болашағы жоқ ауылдар деп жала жабылып, көптеген ауылдар жабылуда. Оның сыртында қоғамдағы келеңсіздіктер елді есеңгіретуде. Халық Парламент депутаттарынан ғана жауап сұрауды біледі. Ал Халық жазушылары, Халық ақындары, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаттары және басқа атақты қаламгерлер қайда? Ел солардан неге сұрамайды? Сұрасын, талап етсін, депутаттарға аманат айтқандай аманат айтып шаруа тапсырсын!

пен билікке жедел жетізіп отырады. Міне, соның арқасында қарапайым халық мәселелерді өзара тез талқылап, бір-бірлеріне таратып уақытында хабарланып тұрады. Содан да болар, қарапайым халық бірер жыл көлемінде саяси жағынан тез сауаттанды. Алдыңғы жылы жер мәселесінде халықты митингілерге бастап, көшелерге алып шыққан да әлеуметтік желі болатын. Сөйтіп ол өзімен санасуға мәжбүр ететін саяси және әлеуметтік әлеуетті күшке айналды деуге толық негіз бар.

Әттең, үлкен өкінішке қарай, билік пен үкіметтің түрлі Стратегиялық және экономикалық зерттеу орталықтары әлеуметтік желідегі халықтың ортақ пікірін, ой-ұсыныстарын, талап-тілектерін, көтеріп жатқан дабыл үшін зерттеп-зерттелеп қорытып, тиісті мемлекеттік органдарға уақытында жеткізіп отыруды білмей, соның маңызын жете түсінбей отыр. Олар оны түсінгенше әлі талай уақыт өтер. Сондықтан, бұл абыройлы міндетті халыққа оперативті қызмет көрсететін журналистер мен газеттер мойнына алуы керек. Олар әлеуметтік желімен бәсекелес емес, мүдделес, серіктес болып, ондағы еркін ойлы халықтың түрлі күрмеуі қиын мәселелерді талқылау барысындағы құнды ой-пікірлерін сараптап, өз газеттерінде арнайы айдармен жариялап тұрса жақсы болар еді.

Өзіміз айта алмай, айтуға батылымыз жетпей жүргенде, желідегі батылы жеткен адамның сөзін неге жарияламасақ. Ондай қадамдар жоқ емес, бар. Мысалы, Мұхтар Шахановты арадай талап жатқанда, менің желідегі оны қорғаған мақаламды «Жас Алаш» газеті рұқсатымды алып, «Мұхтардың ерліктерін көре алмай тындар көп» деген тақырыппен 10 сәуірдегі санында Т.Сәукетаевтың сын мақаласына қарсы пікір жариялады.

Бүгінге тек желідегі «Қазіргі қазақ қоғамының қаһарманы кім?» деген мақалама 937 «ұнайды» деген белгі соғылып, 410 нақты пікір жазылып, 367 оқырман жұртқа тарату белгісін басқан.

Демек, газеттер мен әлеуметтік желі ынтымақтасып, бірін-бірі қолдап, бірін-бірі толықтырып отырса деген тілек-ұсыныс айтамыз. Кейде газеттегілер мына мақалаңыз желіде шығып кетіпті, баса алмаймыз дейді. Бұл, меніңше, дұрыс көзқарас емес. Неге десеңіз, әлі толық ояна алмай, қалғып жүрген, халықпен байланысын үзіп алған, ел мен жерде мүлдем жұмысы жоқ 700 ақын жазушы мен басқа да ғалым зиялылар интернетті ақтарып оқымақ түгіл, көбісі әлі еңбектерін қолмен жазып, бұрынғы жазу машинасымен басады немесе ақша төлеп бастырады. Олай болса, әлеуметтік желімен байланыс халықпен байланыс деген сөз. Сол себепті, өзекті мәселелер жөніндегі желідегі елдің пікірін газеттер қорытып жариялап тұрғаны дұрыс.

Мысалы, қытайдағы қандастарымызға адам айтқысыз қысым жасалып жатқаны жайында әлеуметтік желіде жылдан астам уақыт бойы дабыл қағылып, үкіметтен ара түсуді талап етті. Сыртқы істер министрлігі жақында ғана зорға деп, Қытай үкіметіне нота жолдады. Енді желіде Біріккен Ұлттар Ұйымының Адам құқықтарын қорғау жөніндегі арнайы бөліміне хат жазу жөнінде мәселе көтерілуде. Газеттер сол пікірлерді қорытып, сараптап үкімет назарына, жалпы халық назарына неге ұсынбасақ?

Демек, газеттер мен әлеуметтік желі ынтымақтаса жұмыс істесе екен дейміз.

**Жұма-Назар СОМЖҮРЕК,
әдебиет сыншысы**

Белгілі бір мерзімді басылымның редакторының кабинетіне басына түлкі тымақ, үстіне түйе жүнінен жасалынған жеңіл шекпен, аяғына қазақша етік киген, өрілген қамшысын екі бүктеп қолына ұстаған шымыр денелі, ширақ қимылды ақсақал еркін басып, кіріп келді. Жігерлі жүзіне ерекше сүс беретін ұытты да отты көздеріндегі ерекше бір ойлылық ақсақалдың жасының бірталайға барып қалғанына меңзегенімен, нартай нұрлы келбеті, жас барыстай жеңіл де мербез қимылы, әжімісіз кең маңдайы, қоладан қашап қондырғандай қалың қастары мен сәл қайқылау иілген ұп-ұзын кірпіктердің астынан кейде жып-жылы нұр себелеп, кейде мұз тоңдырып қарайтын қос жанарындағы сәл ғана ұп еткеннен тұтана кеткелі тұрғандай сезілетін қуат ұшқыны, иегін көмкере дөңгелетіп, сәнмен тегістеп қойған қою бұйра сақалы бұл кісінің кәрілік деген ауылға әзірге ат басын бұра қоймағанын білдіргендей. Ақсақал өзінің киім киісімен де, ерекше түр-тұрпатымен де, жаңа ғасырда, жаңаша өмір сүріп жатқан алып қаладағы заман талабына сай жабдықталған мына кабинетке ғасырлар қойнауына сіңіп, жоғалып бара жатқан тап-таза қазақы болмыстың, ерекше бір өрлік пен дархандықтың лебі мен келбетін көшіріп әкелгендей еді. Ақсақалға ере кірген хатшы қыз келген кісіге сүйсінісін жасыра алмай, таңырқай қарап тұрған бастығына:

— Ағай, мына кісі мені тындамай кіріп кетті, — деді, кінәлі үнмен жыламсырай сөйлеп. Редактор хатшы қызға түсіндім дегендей басын изеп, қолымен бара бер деп ишара жасады. Сөйтті де үстелінің ар жағынан бері шығып:

— Ассалаумағалейкум, ағасы, — деп, қос қолын амандасуға бейімдей созып, ақсақалға қарай асыға ұмтылды. Ақсақал: «Уағалейкумассалам, бар бол!» — деп редактордың қолын қысып амандасты. Бейтаныс ақсақалдың көмейден күмбірлей төгілген даусы да, кең алақанының қарымы да батырға лайық түр-тұлғасына сай болып шықты. Редактор қолының сүйектері сықырлап, сынып кетердей қатты ауырып қалғанын сездіріп алмауға тырысып, жұмыс үстеліне қарай бұрылды:

— Қош келдіңіз, жоғары шығыңыз, ағасы, — деді орындықты меңзеп. Ақсақал орындыққа жайғасып, отырған соң:

— Қадам жеткен жерге бәле жетпесін! — деп, бата жасады. Ақсақалдың қарсысындағы орындыққа барып отырған редактор жігіт:

— Келіңіз ақсақал, қал-жағдайларыңыз жақсы ма, үй-іші, бала-шаға аман ба, — деп, бастырмалата бір сұрап алып, хатшы қызды шақырып шәй әкелді.

— Аллаға шүкір, аманбыз, өздерін амансыңдар ма?

— Аманшылық. Жүріп жатырмыз. Тіршілік қой, әйтеуір. Таңның атысы, күннің батысы бір бітпейтін.

— Балам, тірі кезінде тірлігің бітпегені дұрыс. Тірлігің біткен күні — сенің де біткенің. Сондықтан, тірлігіңнің барына, тірліердің қатарында жүргеніңе шүкіршілік жаса, — деді ақсақал.

— Иә, Аллаға шүкір, аға, шүкір! Ақсақал, бұйым-тайыңызды айта отырыңыз, не шаруамен жүрсіз?

— Бұйымтайым, өткен жолы журналдарыңа мақала жазып едім. Оны баспаймыз деген хат келді. Соның себебін білгелі келдім. Редактор хатшы қызға орынбасарын шақыруды тап-

ағаның — інісінің алдындағы, әкенің — ұлдарының алдындағы билігінің белгісі. Өмірінде бір рет арқасына қамшы тиіп көрмеген еркек жетіскен күйеу, арқалы аға, ілтипатты іні болып жарытпайды. Қамшы — еркектің бойында намысты, жігерлілікті, шыдамдылықты оятатын бірден бір құрал. Ал әйелін жұдырықтап, шапалақпен, не басқа әдіспен қанша төмпештесе де, еркек ол әйелге билігін жүргізе алмасы анық. Ал арқасына қамшы тиген әйелдің сайтаны бірден басылады. Сайтандары қайта қозғанша жіптіктей болып жүреді.

— Сонда сізді әкеніз қамшымен сабайтын ба еді?

— Менің әкем ешқашан қолымен мені немесе әйелін ұрған емес. Ашуланса, төрде

«мына жігіттен сұрайық» деді. Содан біреуі: «Сені әкең ұра ма?», — деп сұрады. «Жоқ, ұрмайды». «Міне, көрдің бе, — деді әлгі жігіт. — Өйткені, сен оның өзін сабап тастауың мүмкін». Жиырма екідегі жігіттің әкемнен таяқ жедім дегені ұят болар деп отырған мен, көйлегімді шешіп, арқамдағы қамшының тіліп кеткен іздерін көрсетіп: «Міне, күні кеше әкеме қарсы келіп қалғаным үшін жеген таяғымның ізі», — дедім. «Сонда сен әкең ұрғанда қарсыласпадың ба?». «Жоқ, бізде әкеге қарсы келуге болмайды, керек болса қолынан ұстауға болмайды». Екіншісі: «Міне, бұларда үлкенге қарсы келмейді. Біз балаларымызбен бірге отырып сыра, арақ ішіп, темекіні бірге шегеміз. Сосын ол

әңгімесіне өзінің еріксіз еріп кеткенін сезді.

— Ал өз дәстүрінен жерінген халық құрдымға кетіп, ұлт ретінде жойылып кетуі анық. Қамшы үйді жын-шайтаннан, түрлі жамандықтан қорғайды. Сондықтан, атам қазақтың үйінің төрінде қамшы ілулі тұратын болған. Сенің төрінде ілулі тұрған қамшы бар ма өзі? Үндемейсің. Төрінде әр түрлі суреттер ілулі тұрған бар!

Редактордың көз алдына үйінің төрінде ілулі тұрған қымбат картиналарымен бірге, әйелінің, балаларының өзіне қарсы сөйлеп жатқан кейіптері елестеп кетті.

— Мен мұны неге айтып отырмын?! — деді ақсақал сөзін сабақтап: — Неше түрлі жын-данып кеткендердің молдалар қамшымен бір тартқанда жыны бірден басылады. Неше түрлі асау жылқыларды қамшымен тартып жібергенде, жуасып сала береді. Міне, қамшының қасиеті. Ал сендер ... еее, жарайды. Сөзімді қор етіп қайтейін?!

Редактор ойланып отырып қалды. Бала кезіндегі бір оқиға көз алдына келіп тұра қалды. Бұл ата-анасының бес қыздың ортасындағы жалғыз ұлы болатын. Әрине, еркелік те жетерлік еді. Бір күні бір бұзықтығына ашуланған әкесі қамшысын алып, мұны ұрайын деп келіп қалғанда, анасы марқұм шырылдап келіп:

— Құдайдан тілеп алған жалғыз балаға қалай қолың көтеріледі?! Одан да үйреніп қалған мені ұр, — деп, араға тұра қалды. Сол кезде әкесі:

— Ә, көксөкқан ақымақ қатын, балаң еркек емес, ез болып өсетін болды-ау! Қап, Құдай-ай! — деп, қамшысын іргеге лақтырып жіберіп, шығып жүре берген-ді. Содан қайтып әкесі бұған қамшы көтерген емес. Редактор басын көтергенде, ақсақал шығып кеткен екен. Орнынан ұшып тұрып, сыртқа ұмтылды. Жүгіріп шыға беріске жеткенінде, әлгі кісі сыртқы үлкен есікке жақындап қалған екен.

— Ағатай, тоқтаңызшы, датым бар, — деп айғай салды. Ақсақал ошарыла бұрылып: «Айт», — деді. «Ағажан, құлдығыңыз болайын, мені қамшымен бір тартыңызшы», — деді. «Неге? Сені не деп ұрамын?!». Фойеде тұрғандар мына екеуінің әңгімесін еріксіз таң қала тындады. «Әкем ұра алмай кетіп еді. Әкем үшін ұрыңызшы», — деді жігіт. Қария қамшысын көтеріп, редактордың арқасынан тартып-тартып жіберді. Есік алдында тұрған күзетшілер көмекке ұмтыла берген еді, жігіт оларды қолымен жасқап, тиып тастады. Ақсақалға бұрылып: «Аға, сізге көп рахмет! Әңгімеңіз журналдың келесі санына міндетті түрде шығады. Әзірге сау болыңыз», — деді де, кабинетіне бет алды. Кабинетке кірген соң, жүргізушісін шақырып, «Базардан жақсы қамшы әкел», — деп, жұмсады да, «Бүгіннен бастап төрімде қамшы ілулі тұратын болады», — деді көздерінен от ұшқындап. Сонан соң, жұмыс үстеліндегі әкесінің суретіне мақтанышпен мейірлене қарады: «Мен енді саған лайық ұл боламын, әке!».

Әбдірейім ӨМІРОВ,
әнші-композитор,
Қазақстанның Еңбек сіңірген
қайраткері

ҚАМШЫ МЕН ҚАЗАҚ

сырды. Көрші кабинетте әзір отырған орынбасары, көп күттірмей, тез келді. Ол кіріп, амандасып болған соң:

— Мына ағаның жазған мақаласын не үшін баспадыңдар? — деп сұрады редактор.

— Өйткені, ол мақалада зорлық-зомбылықты насихаттайтын сөздер бар екен. Сондықтан біз оны баса алмаймыз.

— Маған мақаланы алып кел. Орынбасар мақаланы алып келіп, редакторға беріп, шығып кетті. Редактор мақаланы оқып шығып:

— Аға, мына жерде ініңізді қамшымен ұрғаныңызды жазыпсыз.

— Иә, жаздым.

— Міне, сол сөздеріңіз зорлықты насихаттау болып табылады. Егер ол сөздерді алып тастасаңыз, онда басамыз.

— Қарағым, бұл жерден қандай зорлық көріп отырсың?

— Аға, мына жерде ініңізді қамшымен сабағаныңыз зорлық емей не?

— О заман да бұ заман, інісін ұру зорлық болады дегенді қайдан шығардыңдар?

— Ағасы, сіз оны жәй ұрған жоқсыз, қамшымен ұрдыңыз ғой!

— Ал, сөйтсе не бопты?

— Қамшы — ол қару ғой.

— Қаруы қалай?

— Солай. Ол — қару. Сосын ұру адамға зорлық жасау болып табылады.

— Ей, сендер де! Сен өмірінде таяқ жемедің бе?

— Жедім.

— Ал, енді не деп отырсың?

— Аға, ол бала кезімізде төбелескенде, кейін боксқа қатысқанда жедім. Ол қамшымен сабау емес қой.

— Әп-бәрекелде! Міне, өз сауалыңа өзің жауап беріп отырсың. Жұдырық, шапалақ немесе таяқ жеу мен арқана қамшы тию екеуінің жер мен көктей айырмасы бар. Себебі, қамшы — биліктің белгісі. Ол — тәрбиенің құралы.

— Түсінбедім. Қандай биліктің?

— Еркектің — әйелінің,

ілулі тұрған қамшысын алып келіп, тартып-тартып жіберетін.

— Қамшыны әкемең дегенше қашып кетпейсіз бе?

— Қайда қашамын?

— Далаға. Ашуы басылған соң қайтып келмейсіз бе?

— Қашсаң, онда таяқты көбірек жейсің ғой. Саған қызық айтайын.

— Айтыңыз.

— Алғаш үйленген кезім. Бір күні әйелім айтқанымды істемей, қарсы келгенінде, жағынан шапалақпен тартып жібердім. Қайдан келіп қалғанын білмеймін, арқама әкемнің қамшысы сарт ете қалды да: «Сен, әкенің көзінше қатын ұруға жарап қалдың ба?» деген әкемнің даусына қосылып, қамшысы жон арқамды тағы да осып өтті. Сонда әкенің көзінше әйел ұрған көргенсіздік екенін түсінгенмін. Ол кезде жасым жиырма екіде, Алматыда оқитынмын. Ертесіне Алматыға баратын пойызға отырдым. Түнде мінгендіктен, ертесіне түске қарай оянасам, төменде үш орыс жігіті әңгімелесіп отыр екен. Әңгімелері бала тәрбиесі жайында. Мен төменге түскен соң біреуі

бала бізді қалай сыйласын?! Міне, қазақтардың данышпандығы», — деді.

— Сонда қыздарды да қамшымен ұратын ба еді? — деді редактор танданып.

— Қарағым, сен өзін қазақсың ба? Қай атаңнан көріп едің, қыз баланы әкесінің ұрғанын?! Қыз балаға әкесі қол көтерсе, ол үйден бақыт көшеді. Қызды анасы тәрбиелейді. Егер қызы әкесіне қарсы сөйлейтін болса, онда шешесі тексіз, көргенсіз болғаны.

— Мына көрші орыс халқы ұл-қыздарын ременмен ұрады ғой.

— Ременнің қазақшасы қалай аталады, білесің бе?

— Белдік.

— Дұрыс, белдік. Бірақ оның қазақша атауы — ышқырбау. Сол ышқырбаумен тәрбиеленген қыз бала болашақта қандай әйел болады деп ойлайсың?!

— Иә, мынауыңыз қисынға келеді екен. Соңғы кезде ышқырбау ие бола алмай жүрген қыздардың көбейіп бара жатқандығы да рас-ау!

Редактор жігіт ақсақалдың

Көрнекті қаламгер, Қазақстанның Құрметті журналисі, ҚР Журналистер одағы сыйлығының алты мәрте лауреаты Мамадияр Жақып сексеннің сегізінше шығып отыр. Мамадияр Жақып ағаның аты аталғанда әйгілі Желтоқсан оқиғасы ойға орала кетеді. Алматы облыстық «Жетісу» газетінің бетінде Қайрат Рысқұлбеков бастаған Желтоқсан көтерілісінің төрт оғланының сотта қасқайып тұрған суреттерін жарқ еткізгенде кеңестік кертартпа биліктің үрейі ұшып кеткені белгілі. Желтоқсанның ызғары марғасқа Мамадияр ағаны да облыстық партия комитеті органы болып табылатын газеттің бас редакторлығынан босатты... Ел басына туған сергелдеңнен ерді ел болашағына деген сенім ғана аман алып шықты...

Соңғы ширек ғасырдай уақытта, негізінен, халықаралық тақырыпқа қалам тартып жүрген Мамадияр Ділдабекұлының бүгінге дейін екі мыңнан аса мақаласы жарияланған екен. Жүрдек қалам иесінің төрт очерктер жинағы, «Абырой», «Ұстаз», «Мергенбай айтқан екен» сынды бірқатар кітаптары жарық көрді. Төменде мерейтой иесінің «Сағыныш» деп аталатын кітабынан үзінді жарияланып отыр.

Мен Смадияр ағам тура-лы «Мәңгілік сағыныш» ғұмырнамалық хикаятым-да көп айттым. Бірақ ол оның балалық кезін ғана қамтыған. Жеті-сегіз жас-тан он екі жасқа дейінгі балалық кезеңі, сөйтсе де маған ағалық кезеңі. Одан кейін тағдыр бізді біраз ажыратып, қайта табыстырып, кейінірек тағы да бөлгені бар. Бәрібір сонда да, тіпті есейген кезімде де мен оның ағалық ақ көңілінің шапағатын сезініп жүрдім.

Смадиярдың маған айрықша жақындығы – біз тетеміз, арамыз бары-жоғы екі-ақ жас. Он жасқа дейін мен одан жақын адамды білген емеспін. Ал сол он жастан кейін мен Асықата жақтағы көкеміздің үйіне барып, тіпті соларға бала болғандай, сол жақта оқыдым. Араға төрт жыл салып, жетінші сыныпты бітірген соң Смадияр да сонда келіп, оқуын жалғастырды. Бірінші сыныпта бірге оқысақ, жетіншіні бітірген соң, мен сегізге көшсем, Смадияр бір жыл аттап, өзінің құрдастарымен бірге тоғызға барды. Бәлкім кейін сол сынып аттауы әсер етті-ау, онды бітірген соң Алматыдағы мединститутқа түсе алмады. Сол заманда мұндайда әскер деген борыш дайын тұрады. Одан құтыла алмайсың – әсіресе оңтүстік өңірдің жастарын қиыр солтүстікке кеуіп, әлде шынықтыру ма, әлде қорлау ма, Тайганың ішіне апарып, азаптайтыны бар. Смадияр да сондай әлде сын, әлде азаптан өтті.

Ал мен университетке түсіп кеткем. Алыстағы ағамды сағынам. Тебіреніп хат жазам, оған ұстамды, ақыл тоқтатқан адамның жауабы келеді. Болашақ журналист болуды қалаған соң, түртінектеп газеттерге хабар-ошар жазамыз. Содан алған азын-аулақ тиын-тебеннен үнемдеп, хат ішіне бес-он сом салып та жіберем. Соған Сәкең айрықша ризашылығын білдіреді. Жолдастарына кәмпит, тәтті күлше алып беріп, сыйлағанын жазатын. Байқаймын, соған көңілі өседі-ау. Осы хат жазысу менің сағынышымды басып қана қоймай, мені рухтандырып тастайтындай көрінетін.

Ақыры Сәкеңнің әскерден қайтатын кезі де келді-ау. Ауылға Алматы арқылы қайтпақ. Осында түсіріп, бір апта кідрітіп, қаланы тамашалатпақ ойым барлығын хатпен ескерткем. Және оған кәдімгідей дайындалдым. Әскери киімнен жалыққан шығар деп, көйлек-көншек, жеңіл-желпі киімдер де алып қойғам.

Алматыға ол желтоқсанның қақаған аязды күндері келді. Қарсы алуға бүрсеңдеп бардық. Жалғыз емеспін. Қуанышыма бірге оқитын достар ортақ. Қошаметпен, құрметпен қарсы алдық. Жай автобус, трамвай-мен емес, жатақханаға таксилетіп жеттік. Оны көргендер қонақтың осал еместігін аңғарар еді. Жайшылықта қасыңда біреу болса, оның кім деп тықақтайтын жатақхана күзетшісі де аузын ашпаған. Оның да бір сыры бар: аузынан әзілі түспейтін Амангелді дос (кейін ҚазТАГ директоры болған Ахметәлімов) сол күзетшіге Сібірде қызмет еткен батыр солдатты алып келеміз деп ескертіп қойыпты. Сөйтіп,

жапырғандай ерлік жасамас, ал адам ақ жолдан айнаымасы анық. Оның қолынан тек жақсылық жасау ғана келеді.

Мен оқуды бітірген соң, біраз жыл сыртта жүрдім. Сырт дегенде, өз еліміз ғой, басқа өңір. Ес білгелі өз қамқорында болған соң, Сәкең мен қиналып қалмады ма дегендей, сырттай қадағалап, ежіктеп сұрап-біліп тұрар еді. Әсіресе, демалыста елге келгенімді қалар еді. Жақсы демалғанға жағдай жасар еді. Ағайындар бір мезгілде жиналып, ауылға барар едік. Өзі тұратын шағын әсем қала Кентауды, Мақтаарал жақтағы ағайынды аралататын. Сол баяғы қамқорлығы. Бұрынғыша. Ал

**Мамадияр ЖАҚЫП,
Қазақстанның
Құрметті журналисі**

мен өзімше университетті бітірген, онда да біраз жұртқа беделді журналист мамандығын игерген, көкірегім әжептеуір өсіп жүрген жігітпін. Сәкең де соны мақтан көретіндей. Сөйтсе де бұрынғыша одан аса алмаймын. Қайда барсақ та жол – Сәкеңдікі. Бірақ бір жолы аяғымды қате бастым.

Оқуды бітірген соң, сонау Семей өңірінде бір-екі жыл жұмыс істеп, тіпті онда қалалық комсомол комитетіне хатшылыққа сайланып, біраз биікке көтерілгендей көңілде жүргенде, ауылға демалысқа келгем. Тағы да Сәкеңнің қамқорындамын. Көрші-қолаң, жолдас-жора, ағайындар кезектесіп, үйлеріне шақырып жатты. Онда, тым құмартпасам да, кеу-кеулегенде шамалы ішетін кезім. Бір жолы сол кеу-кеулеу жиілеңкіріп, біраз жерге барып қалыппыз. Өзім

құрпылас ауылдың бір жігіті екеуміз біраз сөз жарыстырдық-ау. Сол жігіт ауылда біраз билік қол созған, менің де көңілім біраз жерде. Тіпті бір-бірімізге шамға тигендей сөз айтылып, басқалардың араласуына тура келгендей. Соған қарамай біз қайтқымыз жоқ. Сонда Сәкеңнің сарт еткен шапалағы жағымды осып жібергендей болды. Бірден айығып, ойым шайдай ашылды. Сәкеңге тіке қарауға дәтім шыдамады.

Мынадай тосын жағдайға жұрттың бәрі таң қалып, аяғы не болар екен дегендей, аңтарылысып тұр. Олар ең болмаса менің тарапымнан сөзбен жауап күткендей-ау. Қайдағы жауап, басты көтеруге шама жоқ.

– Болды! Үйге қайтамыз, – деді Сәкең.

Қонаққа шақырған үйдің иесі Смадиярдан құрдасы, ол баж ете қалды.

– Оу, Сәке, қайтқаны несі, тамақ енді пісіп жатыр.

– Өздерін ұстай алмайтындардың қайтқаны жөн, – деді Сәкең.

– Ой, қойсайшы! Алыстан келген қонағымыз осы Мамадияр емес пе?!

– Жоқ, үйге барып демалсын. Жарайды, мен қалайын.

– Сенің қалғаныңнан бұрын алыстап келген Мамадияр ініміздің қалғаны керек еді ғой, – деп үй иесі

ЗГЕ ЕМЕС,

немесе ардақты аға туралы сыр

құрдасының қаталдығын әзілмен жұмсартқысы келген.

– Тамағыңды мен жесем, жетер.

Мен сыртқа беттедім, үй иесі бірге шықты.

– Қырсық! Інім қарсы келмейді деп жұрттың көзінше ұрғаны несі?!

– Жоқ, аға, біз шынында кетіңкіреп қалыппыз ғой, – дедім. – Сәкеңдікі дұрыс қой...

– Несі дұрыс?! Қисық! – Үй иесі ашуын баса алмай тұр. – Келесі бөлмеге дастарқан жайдырайын, сонда отырасың дар...

– Жоқ, аға, Сәкең айтқан соң, солай болғаны жөн. Мен кетейін.

– Алда, айналайын-ай! – деді үй иесі.

– Ағаңды сыйлағаныңа рахмет! Басқалар жағаласып жатыр еді...

– Жағаласар болсам, Сәкең ұрмас еді... – Дұрыс айтасың! – деді үй иесі.

– Дегенде дәл Сәкеңдей сені ешкім жақсы көрмейтін шығар.

– Білем.

Сәкең үйге біраздан соң келді. Қонақтағы қақтығыс жайында бір сөз айтылған жоқ. Екеуден екеу бір пулкі проферанс ойнадық. Содан кейін мен арақты бұрын да жарытып ішпесем де, енді мүлде ішпей кетіп, кейін немерелерімнің туған күндерінде ауыз тиетін болғам.

Әсіресе, мен үй болған соң (отбасын мен Сәкеңнен сәл бұрын құрдым), оның қамқорлығы бұрынғыдан да күшейді. Келініне, менің балаларыма қолынан келген жақсылығын жасар еді. Біз қыдырып келгенде, қалай көңілімізді тапсам екен деп елпілдеп жүрер еді.

Туысың атақты адам болса, соны мақтаншы ететіңіз бар. Сөз де етесің. Кейде Сәкеңді сағынғанда, маған осындай ой келеді. Осы ағамның сол атақтылардан несі кем деймін. Жан жомарттығы солардан асып жатпаса, кем соқпайды. Қандай бір әрекетке барарда аянып қалмасы анық. Тіпті

кімге де ара түсу қажеттігі туса, қандай да қауіптен де тайынбас еді. Сол үшін оны айналасындағылардың барлығы жақсы көрер еді: үлкені де, кішісі де; бастығы да жайы да. Тек атағы жоқ демесек, мен оны батыр санар ем. Онымен қашан да бірге болуды қалаушы ем. Жас кезімде де, есейгенде де.

Бәріміз қызметтеміз. Бірге болудың көп сәті түсе бермейді. Мен өзім демалыста курорт, демалыс үйлеріне баруды білмей кеткен адаммын – елге барам, туған жерге барам алдымен Сәкеңді табушы едім. Ол да аздау көрінер еді. Басқа бір жағдай мен жолығып жатуды көздер едім. Бір жолы соның реті келгені бар.

Сонда мен Мәскеуде Жоғарғы партия мектебінде оқитынмын. Ол да әжептеуір беделді оқу орны. Оған кез-келген бара бермейді. Соған түскенімді естіген Сәкең қуанышты көңілмен хат жазғаны бар. Ал өзі болса, қай жерде жүрсе де, «совет адамының беделіне нұқсан келтірмейтін азамат» ретінде Алжирге іссапарға жіберілген. Екі жыл абыройлы жұмыс істеп, арабтарға қалай кен қазуды үйретіп, ауылға қайтатын уақыты жеткен. Мәскеу арқылы қайт дедім. Ташкент арқылы қайтуына болар еді. Онда ауылына жақын жерден түсер еді. Ал мен Сәкеңді екі жылдай көрмегем, сағынғам.

Партия мектебінде жағдай жақсы. Екі тыңдаушы үлкен бір бөлмеде жатамыз. Жақсы бір дәстүріміз бар – бір адамың келсе, жаныңдағы серігің орнын босатып береді. Сөйтіп орын мәселесі оп-оңай шешіледі. Серігіммен бірге барып қарсы алдық. Қара былғарыдан жасалған төңкіген үш шамаданы бар Сәкең тұр. Қолында да біраз түйіншек.

– Алжирден дүние жиып қайтқансыз ба?

– Балаларға базарлық қой...

Кейін білдік. Сәкеңнің қалтасынан бірнеше парақ тізім шықты. Кентаудан бастап, Арыс, Байыркұм, Асықата Алматыдағы ағайындардың бала шағасы ұмыт қалмапты.

Расында сол тұста елде зат зәрулігі айтарлықтай еді. Күнделікті тұтынар зат тапшы. Сөйтсе де, жұрттың бас-басына базарлық әкелу Смадиярға ғана тән. Жұрттың бәрін риза еткісі келеді, бәрін қуантқысы келеді.

Біраз күн жібергем жоқ. Сол кезде Мәскеудің де орны бөлектеу, үлкен астана. Жол түсе бермейді, көретінін көрсін, алатынын алсын дедім. Қайда барам, қайда жатам дейтін емес, орын дайын, қаланың дәл ортасында, тоғыз жолдың торабындамыз. Біраз уақыт сыртта жүріп, елдің тамағын сағынған шығар деп, ет асып, қазы-қартаны алға тарттық. Әр облыстан мектепте бір-бір адам оқиды, көбісі – қазақ. Елден сыбаға келіп жатады. Қой еті кез-келген дүкенде, ал жылқы еті Измайлов паркінде татар ағайындарда сүрленіп тұрады. Елден туысымыз, ардақты адамымыз келсе, осындағы оқитындардың бас қосуы – дәстүріміз. Ал менің ағам шетелден келіп жатса, оның айрықша аталғаны жөн.

Сонда елімізде біраз нәрсе тапшы. Ал сол Мәскеуде «Березка» дейтін дүкендер болды. Онда жоқ нәрсенің бәрі бар. Тек доллармен ғана есептеседі. Ал доллар дегенді жұрт көре бермейді. Демек,

Сол тұста жұрттың магнитофонға деген құмарлығы әжептеуір еді. Бағасы да бірталай – 400-450 доллар. Шетелге барғандар арқалап келетін. Тіпті кейбіреулер соны сатып, нәпақа да табар еді.

Сәкең сол магнитофонын да маған өткізе алмағанына кәдімгідей ренжігендей кейіп танытты.

– Әй, сонда, мен саған не әкелгем болам? – деді.

– Келіңізге туфли, Айгүл қызыңызға бір құшақ киім бар. Аз емес.

– Саған ше?

– Өзіңіздің осында келуіңіз, осы жердегі екі-үш күндік той елдің әр жерінен келген жігіттердің алдында менің мерейімді көтерді. Сол жетіп-артылады. Оның үстіне қалтама салатын 60 сертификат рубльге 100 бөтелке арақ-коньяк келеді. Сонымен де әлі атыңызды талай шуылдатамыз.

Сәкеңнің жүзіне жылу кірді.

Мен тағы да өзімнің «пысықтығыма» бастым. Ең алдымен анау Ташкенттен барып алатын «ГАЗ-24» машиненің ақшасын ауылына аман-есен жеткізу керек. Соған деген 1920 сертификаты-рубльді бір бөлек алып, оны Сәкеңнің трикосының бір қалтасына салып, аузын тігіп қойдым. Екінші қалтасына қалған қаржысын салып, оны да тіктім.

– Трикоңыздың сыртынан

редакторлығынан алынып, партиядан шығарылдым. Бұл – сол тұстағы ауыр жаза. Біреулерге бұл қасірет болып қабылданар еді. Басымызға түсті, көтердік. Қасірет дегеніміз жоқ. Ауылдағылар естіді. Біреулер: «Мамадияр сорлап қапты» деген шығар. Сәкең де сондай сөзді естіген болар, көп кешікпей жетті. Көңілді келді. Ағамды сонда тағы бір қырынан таныдым-ау. Қолымды қысып тұрып: «Бас аман, басқасы түк емес» деді. Менің тұнжырамай жүргенімді көріп, тағы қуанды. «Балалар сенің жабырқағаныңды көрмесін» деді. «Ал мен жабырқап жүргем жоқ» – дедім. «Дұрыс! – деп шын көңілмен мақұлдады. – Қызмет қолдың кірі. Жай жұмыста жүріп те бақытты болуға болады». Сәкең біртүрлі шешен сөйледі. Бұрын ондайы жоқ еді. Бұрын бізді қапаланып жүр-ау деген-ау, үйдегі көңіл-күйді көріп, тіпті көңілденіп кеткендей де көрінді. Ашық-жарқын сөйлеп, балалармен, әсіресе Ержанмен ойнап, күліп отырды. Бұрын ондайы болмайтын, келінімен сөйлесіп, әңгімеге тартты. «Мен зейнеткерлікке шықтым, бізді елу жастан жібереді, мынау алғашқы зейнетақым, әдейі сендерге әкелдім» деп қарсылығына қарамай, біраз ақшаны Нұрсұлға қалдырды.

Сол кезді әсте де өмірімдегі қиын-қыстау кезең болды деуден аулақпын. Сөйтсе де, әркімнің оны әртүрлі бағалағаны да рас. Табалағандар да болды-ау, тіпті көңілі жақындардың да біразы аяушылықпен қараған сыңайлы. Смадияр ағам солардың талайынан жоғары тұрды. Сөз арасында өздерінде бір пенденің басшылық қызметтен алынғанда, өзіне қол салғанын да айтып, «олар үшін қызмет туыстан да, достардан да қымбат» деп тұжырымдай келіп, «тіпті мұндайда табалайтындай біреулер табылар болса, солардың мысын басу үшін-ақ еңсені көтеріп, қасқайып жүрген жөн ғой» деген. Мұндай сөзді көп адам айта алмайды.

Қайран менің Сәкем, өзінің механик деген мамандығы туралы айтқанда, «аға жұмысшымын» деп сөйлер еді, философиялық ой қозғап, өзін оқығанмын дейтіндердің талайынан биік тұрғанын көрсетер еді. Сөзбен ғана емес-ау, маңындағыларға іс-әрекетімен де тіреу болып жүрер еді. Өзім сол тіреуге көп сүйендім. Қиындыққа тап болған кезінде де саған қасқайып қарсы тұруымен де басқаларды демейтін.

Қиындық дегенде, Сәкең өмірінің соңында қатты дертке ұшырады. Ауруының төтеншелігін өзі де білді. Сол сырқатының жанға батқанынан бұрын Сәкең сонысын басқаларға білдірмеу үшін күрескені ауырлау болғандай көрінеді. Шымкенттің орталық ауруханасында біраз жатты. Есіте салып жеткем. Сол баяғы Сәкең. Келгеніме қатты қуанды. Көңілді. Сырқат жанға батпады деймісің, басқалар күйзелмесін деп жасырғаны анық. Апта құрғатпай барып, қасында бір күн болып жүрдім. Оған «Отырар» пойызы өте ыңғайлы. Жұма күні кешкісін мінісін, сенбі күні таңертең Шымкентке жетем. Күні бойы қасында болып, кешкісін Алматыма қайтам. Жұмыстан да қалмаймын. Бұл сапарлар айдан аса созылды. Сәкең әуре болып келмей-ақ қойсайшы дейді. Қайтіп келмейсің, ол менің келгеніме қалайша қуанар еді! Келетін уақытты мөлшерлеп, сыртта күтіп жүреді. Көрген соң, жай басып, өзіңе қарай аяндайды. «Насыбай келе жатыр» деп біреулерге хабар береді. Бұл дауысты естіп, бір-екі адам қара көрсетеді. Амандықтан соң, Алматының базарынан алған шикентай пленка қалташаларға салынған насыбайды соларға үлестірем. Көңілді әңгіме басталады. Бұл әңгіме алдымен Сәкеңге ұнайды. Насыбайдың «отаны» Шымкент өңірі ғой, әлде құнтсыздық па, әлде тәртіп сақтағандық па, әлгілерге

мұндағылар насыбай әкелмейді-ау, сонда сол насыбайды сонау Алматыдан әкелгеніме Сәкеңнің көңілі өседі. Сәкең бұрын темекі де тартқан, насыбай да атқан. Қазір қойдым деп жүр. Бүгінгі сырқатына сол ермектерінің де үлесі бары анық. Енді тарттың не, тартпадың небәрі кеш. Сөйтсе де, қасындағылардың соған құмарлығын ескеріп, оларға менің әкеп бергенімді қалайды. Сол қалай да біреудің қалауын өтеуге құштар Сәкеңнің көңілі ғой баяғы.

Насыбай ғана емес, басқа да нәрсе әкелем. Өзінің тамақтан шығыңқырағанын аңғарам, қасындағылармен бөлісер деп, өрік-мейіз, тәтті-дәмді тағамдар әкелем. Әкелме демейді, айналасындағыларға беретіні анық. Ал Сәкеңнің өзіне ең қажетті нәрселер – газет-журналдар. Қанша болса да, артық көрмейді. Соны ескеріп, апта бойы жинап, үйіп-төгіп әкелем. Соларды апта бойы ермек ететіндей. Жалпы, Сәкең көп оқитын адам. Өзін «аға жұмысшы» санайтын ол көп зиялыларыңнан көп оқитын. Қазір де сол әдетінен жаңылмаған.

Біразға дейін созылған апта сайын бір күн бойы айтылатын әңгіме мені де, Сәкеңді де жалықтырмайды. Не айтылмады дейсің! Балалық шақта еске түседі, ағайын-туыс, дос-жарандар, қарыз бен парыз, саясат, спорт жайындағы әңгімелер таусылмайды. Бірақ әңгіме емес, уақыт таусылды. Сәкең үйге қайтқанды жөн санады. Қанша қасарысып шыдағанмен, сырқат меңдеп бара жатты. Мойындамасқа шара жоқ, бала-шағаның қасына барып, ұзақ сапарға дайындалғанды жөн көрді.

Асықатадан Мәді келді. Кентауға апарды. Барған соң, жұмысыңнан көп қалып қойдың, Алматыға қайт балалар хабарласқанда, келерсің деді. Хабар көп кешіккен жоқ. Сәкең әдетінше күлімсіреп қарсы алды. Айтарлықтай жүдеген. Қолы да қауқарсыз. Әдетіне бағып, түк етпейді дегендей сынай танытады.

– Бала-шаға аман ба? Ержан қалай? – деп ризашылық көңілмен амандасқаннан кейін бір нәрсе айтпақ ойы барлығын аңғартты. – Шөлдеген шығарсың, шәйінді іш.

Біраз адам бар екен. Ауылдан тоқсандағы апам да келіпті. Қаладағы жақын достары да осында. Мәді екеуміз қасындамыз.

– Мәді, сен анау апамның жайын қадағала, шаршап қалмасын, – деді Сәкең. Бұл бізді оңаша қалдыр деген сөз. Мәді шығып кеткен соң, Сәкең сөзін жалғастырды. – Келгенің дұрыс болды. Біздің көлік дайын, ертең жүреміз...

– Неге бұлай дейсің, Сәке, жұртты қорқытып.

– Бұл қорқыту емес, шындыққа тіке қарау, – деді Сәкең. Менің қолымды әлсіз саусақтарымен сипап. – Сені көрмей қалам ба деп едім, көрдім. Оған да шүкіршілік.

Ол шаршағандай еңгігіп, аздан соң сөзін жалғастырды.

– Ауылға апарарсыңдар. Қасиетті Зарлыққа. Нұрғалидың көлігімен. Оған айтқам... Ал мен жол алдында азырақ демалайын.

Сәкеңнің соңғы сөзін әзілге де балауға болғандай-ау. Тіпті оның жүзінде күлкінің де ізі аңғарылғандай еді.

Сәкең сөзінде тұрды, ертеңгісін біздің көз алдымызда жүріп кетті.

Менің Смадияр ағам жұрт таңданғандай ерлік жасаған жоқ. Ол жайында аңыз да айтылмайды. Бірақ ол ерліктің қандайын жасауға да дайын еді. Ондай қажеттік тума-са, оған менің Сәкем айыпты емес қой! Ал қажеттілік туа қалғанда, қасқайып тұрып саған барар еді. Ол жайында әңгіме айтуды өзіме парыз көрдім. Басқаларға да Сәкеңдей ағасы болғанды тілеймін.

ӨЗІМ АЙТАМ

өз жайымды...

бұл дүкенде шетелдіктер, әйтпесе долларға қолы жеткен сиректер сауда жасайды. Сонымен бірге онда біздің Сәкең сияқты шет елде болғандарға берілетін «сертификаттық рубль» дейтінмен сауда жасауға болады. Бірақ ол шет елге жүрмейді. Қызық ақша – бір жағы аппақ. Оған бір құзырлы мекеменің мөрі басылған. Құны доллармен бірдей, біздің рубльден бес есе қымбат. Сол «Березкадан» кез-келген тауарды ала аласың. Келген күні-ақ Сәкең сол ақшаның бір бумасын қолыма ұстатқан. Әлгі дүкеннен ішкіліктің не бір әсем безендірілген түрлерін үйіп-төгіп алдық. Бас қосқанда ішу үшін ғана емес, бірге оқитын қазақ жігіттерінің әрқайсысына (жиырма шақты) сыйлық ретінде беру үшін. Одан қымбаттау сыйлыққа мен көнбедім. Әйтпесе, Сәкең қымбаттау сыйлық жасағысы келген. Сөйтсе де сол арзандауына да біраз қаржы кетті.

Жоғарғы партия мектебінің «аристократиялық» жатақханасының (30-шы жылдары салынған) біз жататын бөлмесінде біраз күн «коммунизм» орнады. Қазақ жігіттері алғашқы «тоймен» шектелсе, «коммунизм» игілігін қасымдағы серігім украин Анатолий Иванов пен бір топта оқитын орыс жігіттері көрді. «Көрген жерде ауыл бар», Сәкеңге сәлем бере келіп, шөлдерін қандырады. Ол аздай, Сәкең кейбірін қалтасына бөтелке де салып жібереді.

Енді Сәкеңді елге қайтармасқа, қалтасы мықтап жұқаратын қауіп туды. Ондай қолы ашық адамның жалпы қалтасы қалың болмайтыны да заңды. Қалай болғанда да сол қалтадағыны есептеуге тура келді. Сәкең барлық қалталарындағыны үстел үстіне тастады. Пысықтық танытып мен санадым.

– Үш мыңнан сәл асады.

– Көп емес. Соны жұмсаймыз, – деді Сәкең. – Алдымен бір машиненің

пұлын бөлек қояйық. Жаңа «Волга» – «ГАЗ-24» – 1920 рубль, «Москвич» – 1300. Соның қайсысы дұрыс?

– ГАЗ-24! Мұнда әлі көп адам көрмеген мәшине. Смадияр Алжирден мініп келді дейді жұрт.

– Жоқ, сол машинені сен мінісін!

– Болмайды ол, Сәке!

– Неге болмайды? Болады! Оқыдың. Әжептеуір қызметің бар. Сен мінсең жарасады.

– Ең алдымен, менің мәшинеге құмарлығым жоқ. Ал сіз Кентау мен Арыстың арасында, одан әрі Байырқұм, Мақтаарал жаққа мініп жүрсеңіз, тіпті жарасады. Онан соң, шетелге сіз барып, мәшине аласыз, еңбек сіздікі, неге мен мінугім керек?

– Туыстар бүйтіп есептеспейді.

– Есептеспегенде, жұрт та сөз қылмай ма – Смадияр мәшине әкелген екен, інісі мініп алыпты демей ме?

– Қайта сол жұрт: машинесін інісіне мінгізіпті, Смадияр қандай жомарт деп, мен мақтайтын шығар.

– Мақтамайды. Мен де мақтамаймын. Мәшинені өзіңіз мінісіз. Бұл әңгімені енді созбайық.

– Онда анау «Березкаға» барып саған ең жақсы киімдерді аламыз.

– Менің киімдерім жетеді, Сәке.

– Онда анау мәшинеден қалған ақшаны қажетіңе жаратасың.

– Мен 60 рубль аламын, оны өзіміздің рубль-сомға айналдырсақ, 300 сом – менің екі айлығыма тең. Маған сол жетеді.

– Ол болмайды.

– Болады, Сәке. Сіз ауылға барған соң, той жасалуға тиіс.

Бәріне сыйлық алған шығарсыз, соларды үлестіріп, жұртты қуантасыз. Сол қуанышқа келген жұртқа дастарқан жаясыз. Өйтпесеңіз, Смадияр деген атыңызға жараспайды.

– Онда, сен мына магнитофонды аласың...

– Оны да алмаймын. Оған да құмарлығым жоқ.

шалбарыңызды киесіз де, оны Кентауға барғанша шешпейсіз.

Сәкең елжірей күлді.

Менің сақтығымның жөні бар. Біздің жаққа таңсықтау көрінетін анау теңкіген үш былғары шамадан көзге бірден шалынады. Оның иесі Сәкең де назарға алынады. Жол ұзақ. Екі тәулік жүреді. Пойыз Ташкентке барады. Жолда әркім кездесуі мүмкін. Тіпті алдында өзім серік болып апарып салмақ та болғам. Оған Сәкең көнбеді. Беймезгіл тамбурға да шықпаңыз деп, шегеледім де.

Жұрттың бәрі өз туысын жақсы көретін шығар, құрметтер. Ал мен үшін Смадиярдың орны бөлектеу. Әлгіндегі «ГАЗ-24» туралы әңгіме жай нәрсе. Ол мен үшін жаны да аямайды. Мен оны өмір бойы сезіп келем. Осы жолға да елден сырттағы, Мәскеу дейтін сырт жердегі кездесу менің жанымды түлеткен. Мен қашан да оның ақ жүрегінің лүпілін сезінем, содан нәр алам. Осы жолғы үш-төрт күнді бірге болғанда жаным біраз қуат құйылғаны да анық. Қимастықпен демейікші, рахат бір ризашылық сезіммен елге шығарып салдым.

– Әлгінде сенің тумбаңның ішіндегі «Капиталды» парақтап көріп едім, соны басқалар ұстамай тұрғанда қарап көрші, – деді Сәкең пойыз жүрер алдында.

«Капиталдың» ішінен 300 сертификат-рубль шықты. Оны советтік рубльге айналдырсақ, менің бір жылдық айлығыма тең. Өзінше маған деген қамқорлығы.

Дүниеде сондай қамқор адамың болғаны қандай жақсы! Сол болғанымен-ақ сені жебеп жүреді, барлығының өзі – демеу. Оны мен ерқашан сезіндім.

1987 жылы менің өмірімде, сол кездің өлшемімен қарағанда, көңіл аударарлық жағдай болды. Желтоқсан оқиғасына байланысты мен облыстық «Жетісу» газетінің

ПОРА ОТКАЗАТЬСЯ ОТ ЕНТ: МОН поддерживает списывание на ЕНТ?!

Из года в год повторяется основная проблема единого национального тестирования (ЕНТ) – вместо самостоятельных ответов по тестированию большинство выпускников списывают. В итоге в Казахстане получение знаний, их оценивание и вступительные экзамены в вузы (ЕНТ) доведены до гротескной и абсурдной ситуации. Это настоящая сюрреалистическая картина нынешнего ЕНТ: железные заборы, полиция, проверяющие с металлоискателями, «шмон», глушители сотовой связи, закрытые форточки, коробки и мешки для мобильных телефонов, 3,5 часа «шпионской» работы, нервная обстановка, невозможность сосредоточиться в такой обстановке и т.д.

МОН ПОДДЕРЖИВАЕТ СПИСЫВАНИЕ НА ЕНТ?

Оказывается, многие выпускники во время ЕНТ испытывают стресс, не связанный с учебой и знаниями, – это стресс «разведчиков», страх быть уличенным в списывании, боязнь обнаружения запрещенных устройств и шпаргалок. Их волнуют совершенно другие вопросы: как бы незаметно пронести несколько телефонов, многочисленные шпаргалки, фотоаппараты и другие устройства, будет ли связь в аудитории, как незаметно вытаскивать телефон, сфотографировать вопросы и выслать нужному адресату, как незаметно списать со шпаргалки, как выйти на связь в туалете, сбросить флешку через окно и т.д.

Ведь надо столько силы воли, изобретательности, хитрости, смекалки, ловкости рук, чтобы обойти все преграды и проверяющих, чтобы пронести сотку, сфотографировать вопросник и отправить кому надо, а затем ловко все списать! Это уже подготовленные «специалисты» для обхода официального пути получения знаний и сдачи тестирования, чтобы выдавать списанные тесты за свои знания.

Поступив таким путем в вузы, эти Алдар Косе продолжают списывание и в вузе, где тоже имеются для этого условия. Например, ответы на вопросы в тестах, которые проводятся на компьютере, можно получить за определенную плату – для этого достаточно иметь один аккаунт для сдающего и его «учителя». Неудивительно, что из наших вузов выходят «поддельные» специалисты, подверженные к показухе, фальсификации, коррупции.

В итоге у большинства наших выпускников – фиктивное, поддельное знание, потому что массовое списывание на ЕНТ не наказывается министерством образования и науки, а большинством школьников и их родителями списывание поддерживается. Когда ловят школьников во время списывания с телефона или со шпаргалки, ответы не аннулируются. Значит, списывание – законно? К тому же за списывание государство еще выделяет образовательные гранты. Получается, МОН поддерживает списывание на ЕНТ?

В Китае списывание на выпускных экзаменах называется своим именем – это жульничество, мошенничество, за которое можно угодить за решетку на 7 лет.

В России списывание на ЕГЭ называется умышленным искажением ее результатов, и при попытке списывания ученика уда-

ляют из аудитории. В 2016 году с ЕГЭ в России удалили больше тысячи человек. Школьнику такой проступок грозит штрафом от 3 тыс. до 5 тыс. руб. Директора и учителя могут быть оштрафованы на 40 тыс. руб., а повторный проступок в течение года грозит им дисквалификацией до двух лет. В России также предлагают ужесточить наказание за списывание на ЕГЭ: за это выпускнику могут запретить передавать предмет в течение двух лет, а раньше передавали через год. В итоге в соседней стране уменьшается количество попыток списываний.

У нас же не только мало удаляют переписчиков, но еще им дают возможность на повторную сдачу ЕНТ в том же году (на платное обучение).

Количество запрещенных предметов и списываний на ЕНТ поражает своим масштабом! Из-за отсутствия наказания школьники приносят с собой максимум телефонов и шпаргалок – у одного «шпиона» нашли 7 телефонов и полный комплект шпаргалок под ремнем! И название новости «Мобильные телефоны с ЕНТ выносили мешками» – не гиперболы журналиста.

В 2015 г. до тестирования запрещенных предметах обнаружили примерно у 20 тысяч человек, во время тестирования у 32 тысяч (получается, переписывали 32 тысячи человек! И это только те, которых «засекли», а не пойманных, может быть, еще больше). За шесть дней ЕНТ по всей стране за нарушения правил и использование запрещенных предметов из аудиторий удалили 48 человек. В России удаляют при попытке списывания, у нас – 32 тысячи таких попыток без удалений! Удалили всего 48 человек – это самые злостные нарушители.

В 2016 г. в течение восьми дней за нарушения правил поведения в аудиториях и использование запрещенных предметов

с тестирования удалили 38 выпускников. Было изъято 52 982 запрещенных предмета.

В 2017 г. за нарушения правил проведения ЕНТ и использование запрещенных предметов с тестирования удалили лишь 12 человек. В ходе тестирования было изъято 85 446 (!) запрещенных предметов, в том числе 43 394 электронных устройства и 42 052 на бумажных носителях (шпаргалки, учебная литература). Обратите внимание – в ходе тестирования! Изъято запрещенных предметов почти столько же, сколько сдававших ЕНТ школьников.

ГРАНТЫ ВЫДЕЛЯЮТ ПЕРЕПИСЧИКАМ?

Это официальные данные МОН, а о неофициальных данных мы можем лишь догадываться. В результате по неписанным правилам сдачи ЕНТ это самое списывание зачитывается (!) – тестирование по мобильникам и шпаргалкам не аннулируется, и такая сдача ЕНТ законная. Эта практика списывания наблюдается на протяжении многих лет, удаляют из аудиторий лишь за неоднократные злостные нарушения, например в 2014 г. были удалены всего 29 выпускников.

Это профанация целей и значения выпускного тестирования, в целом – среднего образования! В итоге результаты тестов у честных и успевающих выпускников нередко бывают хуже, чем у переписчиков. Несомненно, ЕНТ ведет к усреднению показателей, подавлению способных школьников – ведь повышаются показатели в основном слабых выпускников, которые и поступают затем в вузы, забирая места у честных абитуриентов.

Кажется, необходимые исследования для МОН: изучить качество и особенности тестовых заданий, уровень ответов выпускников, особенности и условия проведения ЕНТ, каким образом сдаются эти тесты,

соотношение уровня выпускных экзаменов и ЕНТ, уровень знаний будущих студентов и т.д.

Однако у нас, наоборот, «прессуют» тех, кто открыто говорит обо всем известном списывании на ЕНТ. Помните, как набросились на директора алматинской школы, которая осмелилась открыто заявить об этом?

Бывший директор школы № 129 Татьяна Вахтомина подтвердила всем известные секреты ЕНТ: «Наверное, причиной (увольнения) послужило и ЕНТ. Так как я говорила, что так не должно быть. У нас, когда проводится ЕНТ, мы все говорим, зажимаем детей, чтобы ни шпаргалок, ни сотовых телефонов не было, а при этом

ОКОЛО 70 % ШКОЛЬНИКОВ ПЕРЕПИСЫВАЮТ НА ЕНТ!

Однако МОН должно знать обо всем, что творится в стенах аудиторий во время ЕНТ и не закрывать эту тему: именно это время – самое стрессовое и с тестированием связаны многие чрезвычайные происшествия вплоть до суицидов.

Из-за отсутствия исследований педагогов по этой теме приходится использовать мнения и впечатления самих школьников, по которым выясняется: около 70 % школьников переписывают на ЕНТ! Многие сдающие ЕНТ испытывают стресс, потому что

– существует схема сбора денег (по 3000 тенге с человека). Когда нашим учащимся позволено пронести на ЕНТ и телефон, и шпаргалки. При этом в соседних зданиях или на улице учителя сидят и помогают детям набрать приличные, хорошие баллы» (Radiotochka.kz, 12.09.2014).

Интернет пестрит советами бывалых «переписчиков» – оказывается, сдача ЕНТ «инновационно» упрощена, благо пронести даже телефоны не представляет большой трудности. Оказывается, есть места для сотки, где их не фиксируют металлоискатели, или можно пожертвовать ремнем с бляшкой, монетами, одним из 2-7 телефонов и т.д., потому что часто повторно не проверяют (?). То есть проверка металлоискателем – фикция, раз столько мобильных телефонов проносят в аудитории.

Это известная «инновационная» система сдачи ЕНТ. Ведь наша страна имеет национальную особенность: главное – показатели, статистика, а не реальное состояние дела. Министерство образования и акиматы требуют высоких показателей от средних школ, вынуждая тем самым учителей и учащихся идти на различные уловки и махинации.

Сама государственная политика подстегивает всех участников ЕНТ – местную власть, чиновников от образования, директоров школ, членов комиссий, школьников – к повышению показателей по тестированию переписыванием.

полагаются не на свои знания, а на телефоны и шпаргалки – друг не будет связи, вдруг не удастся списать и т.д.

Вот подборка мнений и впечатлений школьников.

«Этот надзор очень напрягает, и очень сложно думать и решать задачи в такой обстановке. Повсюду полиция, комиссия, металлоискатели и т.д. Чувства только жуткие, будто не экзамен пришел сдавать, а в тюрьму попал. На мой взгляд, очень даже неправильные приоритеты поставлены при проверке знаний. Здесь вероятность проверки настоящих знаний совсем невелика.

Особо тщательно никого не обыскивали, многие смогли пронести не один телефон и шпаргалки. Чтобы не сработал металлоискатель, заматывали телефоны в фольгу, резиновую перчатку, для шпор нашивали потайные карманы. Парни прячут шпоры в носки. У девушек больше вариантов – юбка, грудь, чулки, гольфы, рукава, пиджаки, нашивают потайные карманы, куда только можно. Процентом 70 точно списывают, тех, кто сдает своими силами, очень мало.

ЕНТ не дает объективной оценки знаний и нагоняет куда больше страха, чем уверенности в своих знаниях. И порой здесь побеждает не самый способный ученик, а самый хитрый и изобретательный.

Когда раздали тесты, мы сразу сфотографировали и отобрали, в это время и проверяющие становятся менее внимательными.

Педагоги помогают, частенько за немалые деньги, как рассказывали многие мои одноклассники и знакомые из других школ. **Стоимость одного ответа около тысячи тенге, немалая сумма в итоге выходит, если вопросов всего 125.**

Слышала, в обмороки падали, а некоторые специально руки или пальцы ломают, чтобы не идти на ЕНТ, либо не сдавать с тем потоком, где усиленная проверка. Все знают, что проверка места проведения тестирования 2-3 дня. Если есть уважительная причина — перелом, к примеру, то сдаешь позже с другим потоком, уже без проверки.

Почти все пронесли телефоны. Заглушки временами не работали, на последних рядах вообще связь спокойно ловила, тем более проверяющие за всеми не уследят же.

Сосед попросил меня решить ему математику, в итоге «он написал» ее на «4». Два с половиной часа прошли спокойно, в последние полчаса начался кипиш — все старались списать или помочь друг другу.

Да, мне помогли, занесли ответы — по пятому предмету и нескольким заданиям по математике. Мне хватило баллов для медали. **Если вас интересует**

вопрос, можно ли купить ЕНТ, заплатить и тебе помогут, ответ — «да».

Родители через камеры видеонаблюдения, как мы списываем. Все очень боялись и волновались. Это и стало для многих причиной плохой сдачи. Я списал с телефона, скидывал фото в ватсап учителям в школу, а они присылали ответы.

Многие друзья пронесли телефоны в обуви, кто-то в кармане и подкладывал ключи, мол, если зазвенит, покажут их. Но я не помню, чтобы хоть на ком-то эта штука зазвенела.

Флешку телефона выкидывают из окна туалета в спичечном коробке на случай, если не отправится фото без связи. Однокласснику удалось

сфоткать и отправить кому-то, в школе учился плохо, балду гонял, не готовился, а сейчас учится на гранте благодаря ЕНТ.

Тот же парень позже, выходя в туалет, отключил «глушилку» (<https://www.nur.kz/1112406-byvshie-shkolniki-rasskazali-shokiruyu.html>).

НЕОБХОДИМО ВЕРНУТЬСЯ К ТРАДИЦИОННЫМ ЭКЗАМЕНАМ

МОН и общество уже привыкло к «мобильному» тестированию — ведь педагоги не квалифицируют незаконное списывание на ЕНТ как жульничество, мошенничество, за которое необходимо наказывать.

Технически препятствовать списыванию есть все возможности — та же «заглушка». Почему комитет национальной безопасности РК или министерство информации и коммуникаций РК не используют свою прямую служебную функцию и не выявят всех нарушителей — выпускников, которые использовали мобильные телефоны при сдаче тестирования?

Ведь это технически несложно и законно — выявить информацию sms, whatsapp с теле-

фонов в аудиториях, где сдают ЕНТ. К тому же вопросы ЕНТ приравнены к государственным секретам, что позволяет привлечь к ответственности учителей и директоров школ, которые помогали или не препятствовали списыванию.

Достаточно один раз выявить их и аннулировать их ответы — в следующий раз количество таких охотников списывать резко сократится, а если постоянно повторять законное выявление, то практика списывания уйдет в прошлое. У нас же просто отбирают сотовые телефоны, шпаргалки, ответы не аннулируются. И ЕНТ можно сдавать повторно!

О такой безответственности педагогов и школьников хо-

рошо сказал президент Almaty Management University Асылбек Кожаметов: «В прошлом году за первые два дня ЕНТ у выпускников изъяли 20 тысяч мобильных телефонов. Эти 20 тысяч человек снова вернулись в аудиторию и из них примерно у двух тысяч тестирующихся изымают второй телефон и снова отправляют в аудиторию. Из этих двух тысяч у еще 200 человек изымают третий телефон. И все эти молодые люди, которые пришли, чтобы списать и обмануть систему, закончат университеты, в том числе юридические. Какие они будут судьи? Какие прокуроры? Я подозреваю, раз они поступили таким образом, они и учиться будут таким образом, а потом они станут судьями...».

Сотки и шпаргалки квалифицируются как запрещенные предметы, однако если поймут с ними, школьника поглядят по головке и запускают обратно! **Зачем эта имитация выпускного тестирования?! Зачем нам такая система, построенная на обмане?** Должно быть как в России: один раз поймали с телефоном — больше не имеешь право заходить на экзамен, ты пытался обмануть государство, пытался нечестно обойти своих конкурентов. И повторно будешь сдавать только на следующий год или через два года, а не в тот же год.

Можно констатировать провал ЕНТ из-за многолетней практики списывания при попустительстве МОН РК.

Вывод: из-за отсутствия наказаний и ответственности МОН за списывания на ЕНТ необходимо вернуться к традиционной экзаменационной системе, когда есть ответственность за знания самого ученика, учителей, руководства школы. К тому же на традиционных экзаменах сложнее переписывать, чем при тестировании, особенно в ходе устного экзамена. Школьники должны отдельно сдавать школьные экзамены и экзамены при поступлении в вуз. Это выгодно и вузам, которые посредством вступительных экзаменов сами будут зачислять сильных абитуриентов, а не «переписчиков», как сейчас. А тестирование оставить как дополнительный метод проверки знаний.

Дастан ЕЛДЕС
d.eldesov@mail.ru

Некоторые признания могут стать настоящим открытием либо подтверждением слухов, которыми обросла за многие годы данная тема. Бывшие школьники рассказали о том, как готовились к ЕНТ, на что готовы пойти педагоги и сами школьники ради показателей и, самое главное, оправдывает ли надежды принятая с целью борьбы с коррупцией реформа.

Опыт сдачи национального тестирования поделились выпускники последних лет из различных регионов страны.

БЫВШИЕ ШКОЛЬНИКИ РАССКАЗАЛИ ШОКИРУЮЩУЮ ПРАВДУ О ЕНТ

«ЭТО ИГРА НА ВЕЗЕНИЕ...»

Гульмира: ЕНТ — это попытка для психики. Учителя начинают пугать, говорить о последствиях провала экзамена. Изначально идет неправильная подача информации от учителей, не по предметам, а с точки зрения психологического настроя.

Списать возможно. Я смогла списать со шпаргалок, получила несколько ответов на телефон, также попросила помощи у соседки по парте.

Роза: У меня очень плохие впечатления о ЕНТ. Это игра на везение... Эмоционально тяжелое событие. У меня в классе девочка похудела из-за стресса на 10 кг.

Мне не повезло — списать не получилось, окна были закрыты, чтобы ученики не смогли скинуть задания, в аудитории было ужасно душно, еще жара в 30 градусов. Телефон и шпоры пронесла, но воспользоваться не дали проверяющие, связь не ловила.

«НАПИСАЛИ ЕНТ ЗА 40 МИНУТ, ОСТАЛЬНОЕ ВРЕМЯ ИГРАЛИ»

Екатерина: Я не списывала, хотя возможность была. Очень напряженная обстановка в аудитории. Рядом плакала одноклассница, которая понимала, что задания сильно изменились, и она не попадет на грант. У кого есть связи и деньги, спокойно сдают и проходят на грант без проблем. Была возможность «договориться», да и связь работала...

Тимур: Мы заходили последние, нас уже не так сильно проверяли на входе. Когда нам начали раздавать тестовики, парни передо мной сразу сфотографировали и выслали задания. В итоге, они написали ЕНТ за 40 минут, остальное время играли в 2048. У них даже не забрали телефоны. Некоторым не повезло, проверяющие забирали телефоны, но не выгоняли из аудитории. У одного парня сработал будильник. И смех, и грех.

Данил: Все взяли с собой по 2-4 телефона и шпоры. Как только звенел металлоискатель, нам говорили «вытащите телефоны и прочее отдайте представителю вашей школы». Кто-то просто положил в коробку, а пройдя рамку с другой стороны быстро из коробки забрал, было не так строго. Заставляли проходить, пока не прекратит пищать рама. В итоге кому-то удалось пронести, а кому-то нет.

Сначала все писали сами,

потом начали доставать телефоны, но работали глушилки, где-то связь ловила. Я сидел с девочкой с моей школы, она дала мне один из телефонов, которые пронесла. Потом кого-то спалили и забирали телефоны, у кого-то даже в туалете.

В нашей аудитории следящая женщина давала возможность списать, но, если мы будем «не нагнать и аккуратно», так как в любой момент могли войти представители комиссии и дать им по шапке.

Айдар: Возможность списать была — использовал шпаргалку с формулами, которую положил в книжку-вопросник, также взял бутылку с водой и с обратной стороны наклеил шпоры по казахскому языку. Подруга сидела рядом со мной и искала ответы в телефоне, сзади меня сидела девушка, у которой в сумке был планшет.

Мой папа, наблюдавший за проведением тестирования в моей аудитории по видео, заметил, что выпускники перекидывались книжками-вопросниками.

Динара: На ЕНТ я брала с собой шпаргалки, калькулятор и сотовый телефон. Металлоискатель все прошли удачно. Воспользовалась я только шпорами по истории и математике. Сотовый достать побоялась, но, когда после тестирования разговаривала с одноклассниками, поняла, что сглупила, потому что абсолютное большинство сфотографировали тесты и отправили учителям, репетиторам и т.д. Были и те, которые умудрились сфотографироваться во время тестирования.

Сания: Учителя нам явно дали понять, что это рулетка, кому повезет, тот спишет, кому нет, придется надеяться только на свои знания.

Помимо учебы и зубрежки подготовка к ЕНТ включала следующее: найти несколько смартфонов, купить сим-карты всех существующих операторов, надеть металлические предметы для «отмазки» при проверке металлоискателем.

На своем опыте могу сказать, что вся эта суеда очень давит на учеников. Из-за чего и происходит много ошибок. Ребята, которые не готовились, сдавали, а те, кто учился все 11 лет, при этих давлениях просто терялись. Были те, кто просто путался и закрашивал не тот предмет, путая их места. Были ребята, которые от переживания вообще ничего не смогли написать.

www.nur.kz, 18.05.2016
(в сокращении)

КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК

начал вытеснять в Казахстане русский?

В Казахстане все чаще говорят о важности изучения китайского языка на фоне стремительного роста взаимной торговли с Поднебесной, увеличения инвестиций КНР в экономику РК и обоюдного интереса к реализации проекта «Один пояс – один путь». К тому же призывы учить китайский звучат на самом высоком уровне. Еще в 2016 году с таким призывом к казахстанцам обратилась сенатор Дарига Назарбаева.

Недавно с таким же обращением выступил и президент страны Нурсултан Назарбаев: «Надо уделять больше внимания китайскому языку. Китай становится нашим крупным партнером и в экономике, и по региону». Эти слова он произнес во время презентации учебников в рамках проекта «Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на казахском языке».

В последние годы интерес к изучению китайского в Казахстане заметно вырос, причем некоторые лингвисты утверждают, что необходимо всего 10-15 лет, чтобы значительная часть активного населения республики заговорила на нем. Сейчас в КНР обучаются почти 12 тысяч наших сограждан, что в пять раз больше, чем десять лет назад. В пяти странах Центральной Азии Институт Конфуция учредил свои центры продвижения языка и культуры.

Интерес к китайскому связан с перспективами Поднебесной, экономику которой уже сегодня называют второй в мире. Казалось бы, это естественный процесс, чему можно лишь радоваться. Но эксперты говорят и об обратной стороне медали. Как известно, на последнем съезде Коммунистической партии Китая было объявлено о стремлении КНР к доминированию в своем и близлежащих регионах. В этом смысле культурная и языковая экспансия – один из самых действенных инструментов.

Стоит ли ее опасаться, учитывая, что в нашей стране и без того немало фобий в отношении Поднебесной? Есть и другой аспект проблемы – китаизация может привести к постепенному вытеснению русского языка.

Так может ли язык Поднебесной претендовать на статус второго в нашей стране? Какие риски несет чрезмерное увлечение Китаем в Казахстане? И вообще, существуют ли эти риски, или же они намеренно конструируются в политологическом дискурсе и не имеют под собой реальных оснований?

Александр Габуев, китаист, руководитель программы «Россия в Азиатско-Тихоокеанском регионе» Московского центра Карнеги:

«СЛУХИ О НЕИЗБЕЖНОЙ КИТАИЗАЦИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ СИЛЬНО ПРЕУВЕЛИЧЕНЫ»:

Распространение китайского языка на постсоветском пространстве – уже идущий, естественный и неизбежный процесс. Как для России, так и для всех стран ЦА Китай стал крупнейшим торговым партнером. Зависимость от его инвестиций будет расти, ровно как и объемы торговли с КНР. Контакт с китаицами будет больше и на бытовом уровне: как с бизнесменами, так и с растущим потоком туристов. Работа с Китаем дает хорошие возможности для заработка, и владение языком Поднебесной уже становится конкурентным преимуществом.

Второй фактор – Китай сам очень много инвестирует в продвижение своего языка как через стипендии для студентов с постсоветского пространства, так и через институты Конфуция за пределами КНР. Все это щедро субсидируется.

Наконец, китайский становится языком передовой науки – по мере повышения качества университетского образования, усиления научного потенциала страны, роста инновационности ее экономики. Со временем этот язык станет вторым после английского средством получения качественного образования и вхождения в мир фундаментальной науки. Такую же роль в свое время играли немецкий, французский и русский, но европейская высшая школа все больше переходит на английский, а, например, российская теряет в качестве.

В силу этих факторов китайский постепенно может вытеснить русский из Центральной Азии как язык основного делового партнера и язык, на котором говорит часть обучающегося за рубежом среднего класса. И хотя у русского языка по-прежнему есть большая фора, экономические стимулы учить китайский становятся все сильнее. На стороне русского пока два фактора: во-первых, он является языком межнационального общения в Центральной Азии; во-вторых, Россия производит развлекательный контент на ТВ, который население региона потребляет охотнее, чем китайский. Но качество китайского контента повышается, а в Казахстане правительство старается развивать местный контент, чтобы снизить иностранное влияние. Не уверен, что китайская культура при этом окажется универсально привлекательной. За пределами Поднебесной без больших китайских диаспор знание и популярность китайского не приводят к китаизации общества, несмотря на объемы торговли или соседство. Характерные примеры – КНДР, Вьетнам, Мьянма.

Так что слухи о неизбежной китаизации Центральной Азии сильно преувеличены. Она может проявиться только в случае полного отсутствия контроля со стороны местных элит и правительств, особенно при бесконтрольной миграции.

Сергей Рекеда, генеральный директор ИАЦ по изучению общественно-политических процессов на постсоветском пространстве при МГУ:

«В РЕГИОНЕ СОХРАНЯЕТСЯ НАСТОРОЖЕННОЕ ОТНОШЕНИЕ К ВЛИЯНИЮ КНР»:

Перехода Казахстана на четырехязычие в ближайшее время вряд ли стоит ожидать, хотя присутствие Китая в Центральной Азии очевидно, и оно нарастает. Пока акцент в этом присутствии делается, прежде всего, на экономическом взаимодействии, а не на гуманитарном. Причем нельзя сказать, что усиление Китая здесь проходит беспроблемно. В регионе в целом и в Казахстане в частности сохраняется настороженное отношение к влиянию КНР при сохранении заинтересованности в совместных экономических проектах. В частных беседах даже чиновники из стран ЦА признают необходимость сбалансировать китайское присутствие за счет укрепления экономического взаимодействия по другим направлениям.

Перспективы зависимости Казахстана от Китая ослабляет

тот факт, что пока последний предлагает преимущественно экономическую стратегию взаимодействия и не формулирует комплексную систему ценностей и культурных приоритетов. В то же время нельзя сказать, что КНР полностью оставляет за скобками гуманитарное проникновение в страны-партнеры. Например, в Казахстане работают уже шесть институтов Конфуция. Заметна и целенаправленная работа в соцсетях по улучшению образа Китая в общественной среде.

Следует сказать, что рост китайского влияния очевиден, и он продолжится в ближайшее время, однако точка невозврата, пожалуй, еще не пройдена и баланс присутствия внешних игроков возможен. На это в том числе направлены и концепции Большой Евразии, и стремление государств Центральной Азии к наращиванию взаимодействия внутри своего региона.

Султанбек СУЛТАНГАЛИЕВ, политолог:

«КИТАЙЦАМ НЕТ НИКАКОЙ НУЖДЫ НАВЯЗЫВАТЬ НАМ СВОЙ ЯЗЫК И КУЛЬТУРУ»:

В современном мире расширение ареала того или иного языка продиктовано, прежде всего, экономическими обстоятельствами. В связи с проникновением китайского капитала в нефтегазовый сектор Казахстана, реализацией проекта переноса 51 предприятия общей стоимостью свыше 27 миллиардов долларов из КНР на территорию нашей страны, ростом внешнеторгового оборота между двумя государствами китайский язык становится востребованным в казахстанском обществе. За период с 2005-го по 2017-й год КНР инвестировала в экономику Казахстана 14,7 миллиарда долларов. В 2016-м в РК было зарегистрировано 2500 предприятий с участием китайского капитала, по состоянию на 1 февраля 2017-го их количество выросло до 2783, причем 985 – сугубо китайские. Естественно, что казахстанским работникам данных компаний для продвижения по карьерной лестнице, для того, чтобы быть востребованными, необходимо знать китайский язык.

Немаловажную роль играет и образовательный фактор. Сейчас Китай является третьей страной в мире – после США и Великобритании – по количеству иностранных студентов. И это неудивительно: во-первых, получение качественного образования

является билетом в жизнь для молодежи, а во-вторых, восточный сосед активно привлекает нашу молодежь через грантовую систему и через удешевление стоимости образования. КНР является второй после России страной, куда массово едут на обучение наши молодые граждане: за десять лет количество казахстанцев, получающих образование в китайских вузах, увеличилось в 14 раз. Например, в 2016 году обучение в КНР проходили 11764 казахстанца, большинство которых осваивали специальность «китайский язык и культура», а также «международная торговля», «менеджмент», «управление» и «финансы». Есть даже казахстанская студенческая организация КСАК – Kazakhstan Students Association in China.

Тем не менее, считаю, что на языковую ситуацию в нашей стране китайский фактор не будет оказывать существенного влияния – казахский и русский языки в силу естественных причин останутся доминирующими в Казахстане. А то, что наши граждане будут знать не два, а три или даже четыре языка, из которых три являются мировыми (английский, русский, китайский), – так это же замечательно. В долгосрочной перспективе применение русского языка вследствие демографических изменений, естественной убыли русскоязычного населения и набирающей обороты эмиграции значительно сузится. Лично я считаю это негативным моментом, но таковы наблюдаемые сегодня тенденции в языковой сфере, и они будут только усиливаться. Не приемлю истерию в любых ее формах, хотел бы подчеркнуть, что китаизация региона нам не грозит, по крайней мере, до тех пор, пока сохраняется суверенная государственность Казахстана. Через одно поколение, то есть уже через 25 лет, казахский язык в стране станет доминирующим, а государство – мононациональным. О том, что ждет нас дальше, пусть рассуждают футурологи.

Китаицам нет никакой нужды навязывать нам свой язык и культуру, мы же не в древнем мире живем, когда культурный фактор был еще и дополнительным средством укрепления власти на завоеванных территориях. И никаких дополнительных территорий восточному соседу от нас не нужно – «китайский дракон» до сих пор не может «переварить» Синьцзян с Тибетом. Китай нуждается в наших природных ресурсах, в наших логистических транспортных коридорах, и это главная цель его экономической экспансии в западном направлении.

Аскар МУМИНОВ
camonitor.kz, 28.05.2018
(в сокращении)

Иницированная главой государства масштабная национальная программа «Рухани жаңғыру» – это не просто руководство по обновлению общественного сознания. Это скрижаль, куда вписаны имена казахстанцев, прославивших наше Отечество во всем мире. Казахстан все увереннее поднимается на спортивный олимп, мощно врывается в мировое культурное пространство. Но что мешает нам почувствовать гордость и радость за своих соотечественников у себя на родине?

**ГОВОРИМ «ГОЛОВКИН» –
ПОДРАЗУМЕВАЕМ
«ПАТРИОТ»**

Он выходит на ринг в своем знаменитом чапане – и вся многомиллиардная аудитория телезрителей, весь мир встречают GGG аплодисментами, восхищаясь не только им, но и яркостью, стильностью нашей

стала кинозвездой благодаря российскому режиссеру, а Димаш и вовсе китайская находка.

Почему же мы никак не можем подняться над собственным рабским сознанием? Почему мы убеждены, что все вокруг великолепно и могут достичь успеха, но только не мы?!

Тот же Сергей ДВОРЦЕВОЙ, в чьем фильме триумфально сня-

трактовкой известных произведений. За короткое время певец стал очень популярным на просторах Weibo, просмотр его видео превышает 2 миллиарда. Китайские поклонники певца активно изучают казахский язык, для того чтобы понимать песни, которые он исполняет.

Но это общеизвестно. Я же хочу напомнить: первый сольный шоу-концерт Димаша Кудайбергенова состоялся 27 июня 2017 года на стадионе «Астана Арена» и собрал 30-тысячную аудиторию поклонников еще до китайского триумфа.

Продолжая путь Амре Кашаубаева, Бибигуль Тулегеновой, Ермака Серкебаева, которым аплодировал весь мир, Димаш начинает свой собственный путь. Несомненно, он станет яркой звездой мирового исполнительского искусства!

САМАЛ – ЦАРИЦА КАННСКАЯ

Самал Еслямова – первая актриса советского и постсоветского пространства, выигравшая главный приз Каннского кинофестиваля за лучшую женскую роль. Так неужто мы не должны гордиться этим?!

Представьте, если бы итальянцам сказали, что Софи ЛО-

Взять нашу великолепную балерину и хореографа Алтынай Асылмуратову. Она родилась в Алматы в театральной семье, жизнь ее родителей, бабушки и дедушки была связана с балетом.

У Алтынай Асылмуратовой огромный опыт работы на лучших сценах мира: солистка Ленинградского театра оперы и балета им. С. М. Кирова (ныне Мариинский театр), прима-балерина Королевского балета Великобритании и Марсельского национального балета (Франция), была многие годы художественным руководителем Академии русского балета имени А. Я. Вагановой. Сейчас Алтынай Асылмуратова вернулась на родину, работает в Астане, и ей здесь нравится. Ректор Казахской академии хореографии и художественный руководитель балетной труппы театра «Астана Опера» с большой радостью отдает будущим нашим звездам талант и опыт. А мы с огромным удовольствием смотрим ее прекрасные спектакли «Манон», «Бахчисарайский фонтан», «Корсар»... Горжусь ли я тем, что она работает на родине, что ей это интересно? Конечно же, горжусь!

Рассказывая о наших имениных артистах, нельзя не назвать имя молодого, но уже известного на весь мир дирижера Алана БУРИБАЕВА – главного дирижера и художественного руководителя симфонического оркестра театра «Астана Опера». Кроме того, сегодня он главный дирижер и художественный руководитель Национального симфонического оркестра радио и телевидения Ирландии, приглашенный дирижер Большого театра России.

Его выступления на музыкальных сезонах с филармоническими оркестрами Осло, Хельсинки, Гамбурга, Берлина, Милана, Мельбурна и нескольких оркестров США, Кореи, Японии, Великобритании получают высокую оценку публики и музыкальных критиков с мировыми именами.

...Древний мудрец Демокрит однажды сказал: «Свободным я считаю того, кто ни на что не надеется и ничего не боится».

Так почему же в Казахстане, чьими артистами, музыкантами певцами восхищается весь мир многие боятся открыто радоваться и гордиться этим?

Необходимо стать самостоятельными в своих стремлениях и взять на себя ответственность за свое будущее, за грядущее место, которое видится нам в числе самых развитых стран мира. Пора выработать психологию победителя!

Талантливый народ талантлив во всем. Этот непреложный факт уже доказан, и это продолжают доказывать лучшие представители творческой, спортивной, научно-технических сфер.

Как министр культуры и спорта, я с гордостью отмечаю успехи казахстанцев на мировых сценах и аренах. И я убежден: именно они – основа культурного кода нации, о которой говорил глава государства, станут залогом успешной реализации «Рухани жаңғыру» – духовного возрождения Казахстана.

**Арыстанбек
МУХАМЕДИУЛЫ,**
министр культуры и спорта
time.kz, 13.06.2018
(в сокращении)

НАМ ПОРА ВОСПИТЫВАТЬ В СЕБЕ ПОБЕДИТЕЛЕЙ

национальной одежды. Я тоже не скрываю своего восхищения его преданностью своей земле и хочу выразить ему за это огромнейшую благодарность. Закончив бой, он вновь надевает казахский чапан. И гордость охватывает нас! Наш чапан становится брендом, по которому Казахстан узнают во всем мире. «Когда меня спрашивают о национальной одежде, я говорю: мой отец – русский, мама – кореянка, а мен – казахпын! Все мои победы я посвящаю моей стране, моему народу, моему президенту!» – так сказал наш прославленный чемпион с трибуны Ассамблеи народа Казахстана. Не это ли настоящий, искренний до глубины души патриотизм?!

Мы видим, как при каждом удобном случае Геннадий находит время посетить родные края, вкладывает свои средства в развитие массового спорта. И то, что он открыл физкультурно-оздоровительный комплекс в Майкудуке на свои средства с бесплатным посещением для всех, еще раз говорит о его высоком чувстве патриотизма.

Кроме того, казахстанский боксер начал строительство туристического комплекса в Каркаралинском районе Карагандинской области. Ведь это наши звезды – они помогут нам!

Весь мир знает о грандиозном успехе Димаша КУДАЙБЕРГЕНА. А Гран-при за лучшую женскую роль на Каннском фестивале, завоеванный казахстанкой Самал ЕСЛЯМОВОЙ? Эхо этого грандиозного успеха прокатилось по всем мировым СМИ и соцсетям. Однако наши пишут, что Самал

Еслямова, всегда подчеркивает: он казахский режиссер. Но нет – упорно пишут обратное.

«СДЕЛАНО В КАЗАХСТАНЕ»

Этим фирменным знаком могут гордиться наши всемирно признанные звезды. Тот же Димаш Кудайберген – уроженец Актюбинской области. Родители певца – заслуженные деятели культуры Республики Казахстан Канат и Светлана АЙТБАЕВЫ. В 6 лет он стал лауреатом республиканского конкурса «Айналайын», в 10 лет начал выступать в качестве ведущего различных мероприятий. В 2014 году после окончания актюбинского музыкального колледжа имени А. Жубанова по специальности «академическое пение» Димаш поступил в Казахский национальный университет искусств на факультет искусства эстрады.

В 2010 году он стал лауреатом 1-й премии Международного фестиваля «Звонкие голоса Байконура», через два года стал обладателем Гран-при республиканского конкурса молодых исполнителей «Жас канат» (2012 г.), получил диплом лауреата 1-й премии международного телеконкурса эстрадных исполнителей «Восточный базар» (2012 г.), победитель I международного фестиваля молодых исполнителей «Мейкин Азия» (2013 г.).

Участвуя в этих конкурсах, Димаш каждый раз поднимался на ступеньку выше, шаг за шагом приближаясь к мировой сцене. Кроме того, мы его постоянно включали в программы государственных и правительственных концертов.

И уже в 2015 году он серьезно заявил о себе, завоевав Гран-при XXIV международного конкурса исполнителей эстрадной песни «Славянский базар-2015» в Витебске (Белоруссия). В том же году Димаш впервые представлял Казахстан на Международном азиатско-тихоокеанском телефестивале ABU TV song, проходившем в Стамбуле.

Конечно же, успехи молодого певца не остались незамеченными государством. В 2016 году Димаш стал обладателем государственной премии «Дарын», также ему присуждена государственная стипендия первого президента Республики Казахстан – лидера нации в области культуры. Награжден Почетной грамотой президента Республики Казахстан «За достойный вклад в укрепление единства народа Казахстана», лауреат национальной премии «Халықтың сүйіктісі» («Народный любимец»).

А теперь о самом главном

этапе в его яркой музыкальной карьере и о некоторых ранее неизвестных фактах. В 2017 году именно при поддержке Министерства культуры и спорта Димаш Кудайберген принял участие в престижном китайском проекте I am a singer, транслируемом на самом рейтинговом телеканале КНР Hunan TV.

До этого я воздерживался от публикаций документов, но упорство некоторых «знатоков» вынуждает пойти на такой шаг (см. скриншоты документов).

Мы все свидетели его триумфа на конкурсе в Поднебесной. Димаш покорила китайскую публику своим талантом, прекрасным голосом, оригинальной

РЕН состоялась благодаря французам, вручившим ей «Золотую пальмовую ветвь». Или американцы бы узнали, что без этой награды не было бы таких актрис, как Мерил СТРИП или Джулианна МУР, а в Англии так бы и не признали талант Ванессы РЕДГРЕЙВ, в Испании осталась бы незамеченной Пенелопа КРУС. Что бы они на это ответили?

Сама Самал не скрывает: именно в Казахстане она сделала первые шаги в кинематографе. Более того, она четко артикулирует, что Казахстан – ее родина. Да, она готова работать за рубежом, но гражданство менять не собирается. Разве это не повод для гордости?!

Журналист ағайындардың жазғандары нақты деректер төңірегінде құрылатындықтан да, базбіреулер үшін олардың шығармашылық машықтары да бір біріне шамалас болып көрінетіні рас. Бұлайша қабылдау бір жағы журналистика жайында айтылуға тиісті ой-пікірлер жүйесінің жазылмаған заңдылығы сияқты. Ал байыптай үңіліп, байырқалай қараған жағдайда әр көсемсөзшінің өз бойына лайықталған көркемдік танымы, келелі өрісі, жазу мәнері барын, кейде бір-бірінің машығын қайталай бермейтінін аңғару қиын емес.

ұйымдастырушы қазақтың халық қаһарманы ретінде жақсы білеміз. Бірақ сонымен бірге автор «Қазақтың соңғы ханы» атты мақаласында жалпы оқырманға онша мағлұм емес жайттардың да бар екендігін еске салған.

Мақалада Кенесарының Орынбор шекаралық комиссиясының төрағасы генерал-майор Генске жазған хатынан келтірілген деректер соның бір көрінісі. «1827 жылы Көкшетаудан Минграу майордың бастауымен шыққан 200 адамдық команда Теріс-Аққандағы Әлике мен Шұбыртпалы ауылдарына тиісіп, 58 адамды өлтірді, есепсіз мүлікті тартып алды.

1830 жылы Қараөткелден бір сотниктің басқаруымен шыққан 100 адамдық команда ... 120 адамды өлтірді, қалғандары қашып құтылды.

Шын журналистке тән мінездің өзі де осындай тапқырылық, өткірлік, әңгімелесушінің айтқысы келмей отырған тұстарына да көңіл бөліп, лажы келсе, жекелеген проблематикалық пікірлерін сыртына шығару.

Бұл жағынан келгенде Есенгелді Сүйіновтің журналистік алғырлығы, әңгімелесуші тосырқап, бөгелістеп қалған тұстарда сөз тауып кете алатындығы көрініп тұрады.

«Сан қырлы өмір жолда-

■ ЕСКЕ АЛУ

ХАЛЫҚ ҚАЛАУЛЫСЫНА АЙНАЛҒАН ҰЛАҒАТТЫ ҰСТАЗ ЕДІ...

Барлық қажыр-қайратын, күш-жігерін білім саласына, ұрпақ тәрбиесіне арнаған белгілі математик, білікті басшы, білгір ұйымдастырушы Әбдімәжит Өтеш Қоңырбайұлы тірі болса, маусымның 28-інде асқаралы 60-жасқа толар еді. Өкінішке орай, мәуелі бәйтерек мезгілсіз құлады... Өнегелі өмірін балалардың білімін жетілдіруге арнаған Әбдімәжит Өтеш былтыр 2017 жылы 17-қарашада Алматыдағы №178 мектеп-лицей директоры болып жүріп, алпысқа толуға бір жыл қалғанда қайтыс болды...

Әбекен қай мектепке ауысса да, балаларымызды сол мектепке ауыстырып, артынан еріп жүретін қалың көпшіліктің біз де бірі едік. Оның жемісі – жетістігімен оқып жатқан және мектеп бітіріп, жоғарғы оқу орнын аяқтап, үлгілі еңбек етіп жатқан ұл-қыздарымыз! Өйткені, Өтеш Әбдімәжит қай мектепке ауысса, кез-келген арта қалған мектеп болсын, әйгілі физика-математика мектептері болсын, дүр сілкініп, биік белеске көтеріліп шыға келетін еді... Еліміз бойынша ең үздік мектепке айналатын еді...

Әбдімәжит Өтеш зор еңбек сіңіріп, Алматының алдыңғы қатарлы мектебіне айналдырған №178 мектеп-лицейді биыл бітіріп отырған түлектердің 58-і «Алтын белгіге» ие болып, еліміз ойынша ең жоғары көрсеткішке қол жеткізуі де осы сөзіміздің айқын дәлелі болса керек.

Сондықтан да былтыр Республикалық «Қазақ үні» газеті мен еліміздегі үздік сайт байқауының жеңімпазы Qazaquni.kz ұлттық порталының жыл сайын өткізетін «ЖЫЛ АДАМЫ-2017» таңдауында елдің қалауымен «ЖЫЛ ҰСТАЗЫ» номинациясы берілді.

Кей кезде балаларымыздың сабағына байланысты барып қалғанда, біраз әңгіменің тиегін ағытып алатын едік. Сондай сәттерде Әбекеннің қоғам тынысын сергек бақылап, әрбір іске әділ баға беріп отыратынын байқаған болатынбыз.

Әбдімәжит Өтештің шын мәнінде халықтың сүйіктісіне айналғанын онымен қоштасуға жиналған қалың елдің қарасына қарап та анық байқадық. Әйгілі қаламгер немесе қайраткер, не өнер жұлдызы емес, бар өмірін балалардың біліміне арнаған қарапайым ұстаз қайтыс болғанда «Алатау» сарайының алдындағы алаңға толып кеткен елді бірінші рет көрдік... Ақ Жайықтың бойынан асыға жеткен ағасы, әйгілі композитор, жазушы Илия Жақанов, көрнекті математик, академик досы Асқар Жұмаділдаевтар күніреме сөйлеп, Әбекеннің бар жақсы қырларын сөз етіп, қоштасқан болатын...

Иә, халықтың қалауына бөленген шын мәніндегі ардақты азамат еді...

Қадірлі қайраткер, абзал азамат, ұлағатты ұстаз Өтеш Әбдімәжиттің балалардың білімін арттыруға сіңірген орасан еңбегі ұмытылмай, серіктері мен шәкірттері арқылы жалғасын тауып келеді.

Иә, өмір көші тоқтаусыз жалғаса береді. Әбдімәжит Қоңырбайұлының ісін жалғастырушы жаңа басшы, білікті маман, Ы.Алтынсарин төсбелгісінің иегері, ҚР білім беру ісінің үздігі, Республикалық «Үздік педагог», «Үздік ұстаз» байқауларының жеңімпазы, №178 лицей директоры Қайратбек Шадиев Хамзаханұлы басқарып отырған физика-математика пәндерін тереңдете оқытатын бұл лицей биылғы оқу жылында да жемісті жетістіктермен аяқтады. Енді міне, 28-маусымда осы мектепте Әбдімәжит Қоңырбайұлының туғанына 60 жыл толуына байланысты еске алу кеші өтпекші. «Әурақ разы болмай, тірі байымайды» деген қазақтың қағидасын ұстанып, имандылықтың игі шарасын жасап отырған мектеп басшылығына Алла разы болсын дейміз.

Ұлағатты ұстаз, абзал азамат Әбдімәжит Өтештің жатқан жері жәннат, алды пейіш, арты кеніш болып, иманы салауат болсын! Артында қалған ізгілікті істері жалғасын таба бергей.

Қазыбек ИСА

ҚАЛАМ ҰШЫНДАҒЫ ҰШҚЫР МАШЫҚ

Қаламы жүйрік Есенгелді Сүйіновтің мақала, очерктерін әр кезеңдерде мерзімді баспасөз беттерінен оқып жүретінмін. Журналистика саласында көп заманнан бері еңбек етіп келе жатқан оны шығармашылық бағытын іздеу жолында өзіне лайық үлгісін тапқан жандардың бірі десек, қателесе қоймаймыз деп ойлаймын. Осы тұжырымды тиянақтай түсетін нақты айғақтың бірі – автордың «Тербеген теңіз әлдиі» атты публицистикалық мақалалар жинағы. Өзі өмірде зерттеген, бақылаған, көңіл ауанын қозғаған құбылыстар мен оқиғаларды, жекелеген тұлғаларды жазу нысаны етіп ала отырып, өмір шындығының тереңіне барынша бойлай алатын журналист екендігі тағы да байқалды.

Автордың аталған еңбегіне енетін көсемсөз үлгілері «Тұлғалар тағылымы», «Ұлы дала перзенттері» және «Сан қырлы өмір жолдары» атты үш тарауға жинақталған. Әрбір халықтың рухани болмысы, тарихи шежіресі, ұлттық бітімінің қалыптасуына сол жекелеген айтулы тұлғалардың жасайтын ықпалы орасан зор болып келетіні мәлім. Бұл жағынан алып қарағанда, Е.Сүйіновтің назарына іліккен кейіпкерлер – Кенесары Қасымов, Махамбет Өтемісов, Шоқан Уәлиханов, Мұхамеджан Сералин (2 мақала), Мұхамеджан Қарабаев, Сырбай Мәуленов, Мұхтар Шаханов, Иманғали Тасмағамбетов, Айман Мұсаходжаева, Сағымбай Қозыбаев, Нұрғожа Ораз және қазақтың басқа да белгілі перзенттері.

Бұлардың көпшілігінің халқына қай тұрғыдан еңбек сіңіргені және қандай ерекшеліктерімен танымал болғаны көзіқарақты оқырмандар үшін таңсық емес. Ендеше олардың жалпақ жұртшылыққа мәлім бейнелерін қайталай жазудың не қажеті бар деген сұрақтың туындауы орынды. Автор олардың әрқайсысына арналған шағын мақалаларда белгілі жайттарға қайталай шолу жасамай, белгілі бір қырына ғана тоқталып, лажы келсе, назардан тыс қалып келе жатқан тың деректер беруді мақұл көреді.

Мысал үшін алатын болсақ, бұқара жұртшылықтың сонынан ерткен Кенесары Қасымовтың қазақ тарихында қандай орын алатыны бәрімізге белгілі. Бұл тұлғаны Ресей отаршылдығына қарсы күресті

1831 жылы Көкшатаудан Алексей Максимовичтің бастауымен шыққан 500 адамдық команда... 450 адамды өлтірді» (1, 6) делінген екен бұл хатта.

Отаршылдарының кең сахаралда жайылып жатқан бейбіт қазақ еліне жасаған қатігездігі, зорлық-зомбылығы бір бұл ғана емес екен. Бір сөзбен айтқанда, орыс басқыншылары қарсыласуға қауқары жоқ момын қыр елін жазықсыздан-жазықсыз қынадай қыра берген. Амалы құрыған Кенесарының жоғары лауазым иелеріне ашына хат жазуы осындай басқыншылық әрекеттердің шектен тыс өршіп кетуінің салдары. Бірақ осы айтылған фактілердің генерал-губернаторлар мен басқа лауазым иелерінің қаншалықты қорытынды шығарып, қаскөй жазалаушыларға қаншалықты тыйым салғаны белгісіз. Ашына хат жазған сұлтан енді сол ашынудың әсерімен отаршылдарға тайынбай қарсы шығуға мәжбүр болғанын мақала авторы дәлелді деректер арқылы жеткізе алған.

«Ұлы дала перзенттері» аталатын екінші бөлімдегі мақалалар да осындай белгілі тұлғалармен кездесудің нәтижесінде дүниеге келген сыр-сұхбаттар мен интервьюлер. Бөлімдегі жазылған дүниелерді шолып отырсақ, автор қазақтың талай атақты кісілерімен жылы жүзді әңгіме құрып, олардың шығармашылық тұлғаларымен бірге жан дүниелеріне де жете үніле біліпті. Сондай сыр-сұхбат құрғандардың арасында Әбіш Кекілбаев, Фариза Оңғарсынова, Әнес Сарай, Қойшығара Салғарин, Мақсұт Нәрікбаев, Уәлихан Қалижанов, Серік Тұрғынбекұлы, Тұрсын Жұртбай, Бірғаным Әйтимова, Светлана Жалмағамбетова, Төлеген Мұхамеджанов, Нұртай Сәбилянов және басқалары бар. Бұл аталған кісілердің біразы бүгінгі күндері ортамызда жоқ. Ал олардың журналистке айтып қалдырған сыр-сұхбаттары, айтып кеткен құнарлы ойлары оқырман жатында естелік болып жаңғыратыны сөзсіз.

Автор олармен жай ғана әңгімедүкен құрумен шектелмейді. Әрқайсысының жеке бастарына қатысты назар аударарлық мәліметтерді келтіре отырып, өзіне тән тәсілдермен жалпы қазақ қоғамына, мемлекетіміздің алған бағытына қатысты түйінді-түйінді ойларын суыртпақтай суырып алады.

«...» деп аталатын үшінші бөлімде тілге тиек болатын – күнделікті өмірдегі әралуан проблемалық жағдаяттар мен жеке адамдардың тағдырларына қатысты қызықты оқиғалар тізбектері. Авторды әсіресе қызықтыратыны – бұрынғы жылдар мен бүгінгі өміріміздегі үйреншікті типтік құбылыстармен бірге көзімізге тосын күтпеген жайттардың да кездесіп қалатындығы. Мәселен, оның «Табиғат таңғажайыптары», «Жол үстінде жүрген доңғалақ», «Айдалаға тастап кеткен жүргізуші», «Екі бөленің үйленуі» тәрізді очерктері – оқырманның қай санаты үшін де қызықты оқылатын дүниелер.

Қазақтың әдеби тілі бүгінгі таңда тиісті нормаларға жауап бере алмай, арбанып сынған дөңгелегіндей кедір-бұдыр болып түрлі өткелектерден өтіп келеді. Оның көркемдік деңгейіне көлеңке түсіп кететін кездері аз емес. Сондай уақыттарда Есенгелдінің стильдік мәселелерге жауапкершілікпен қарай білуі кейінгі толқын журналистер үшін үлгі боларлық деп ойлаймын.

Кем-кетігін іздеп жүретін қалыптасқан үрдісіміз бойынша аталған кітапты қайтадан ақтарып шығуға уақыт бөлдім. Базбіреулер үшін бетке ұрып тұратын ақаулық болып табылмаса да, бұл жағынан өзімше кемшілік қатарына қосқаным – жекелеген мақалалардың тым қысқа қайырылып, тиісті ойлардың жете ашылмай тұрған жерлерінің бар екендігі, тілге сак қараймын деп, автордың ішінара дағдылы шаблондардың шеңберінен шыға алмай қалатындығы.

Бір ауыз сөзбен түйіндейтін болсақ, алғашқы қадамынан-ақ өз оқырманын тауып үлгірген белгілі журналист Есенгелді Сүйіновтің осы талданып отырған кезекті кітабы – қазақ сөз өнерінің тамыры әлі де бүлкілдеп соғып тұрғанын дәлелдей алатын кезекті көсемсөз жинағы, өз оқырманын табуға тиісті ұшқыр ойлы кітаптардың бірі.

Пайдаланылған әдебиет:

1. Сүйінов Е. Тербеген теңіз әлдиі. – Алматы: «Жазушы» баспасы, 2017.

– 344 б.

Нұрдаулет АҚЫШ,
жазушы, М.О.Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының
бас ғылыми қызметкері

ТҮБІ БІР ТҮТЕЛ ТҮРКІДЕН СҮЙІНШІ СҰРАР ЖАҢАЛЫҚ!

ЕЛБАСЫ ЕЛ ТІЛЕГІН ЕКІ ЕСЕ ОРЫНДАДЫ

**Түркістан — екі дүние есігі ғой.
Түркістан — ер түріктің бесігі ғой.
Тамаша Түркістандай жерде туған
Түріктің Тәңір берген несібі ғой!**

Тұран тұлға тұтқан Мағжандай ұлы ақындардың маржан жырына арқау болған, бүкіл Түркі ардақ тұтқан қасиетті Түркістанның түлеуі жаңа кезеңге қадам басты!

Түбі бір түгел түркіден сүйінші сұрайтын жаңалық — Түркі әлемінің рухани астанасы Түркістанның атында жаңа облыс ашылып, Түркістан қаласы Түркістан облысының орталығы болды! Қазақстан Республикасы Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Жарлыққа жария түрде қол қойды!

«Бүгін мен қол қойып отырған Жарлық Шымкенттің республикалық мәртебесін бекітеді. Бұл әкімшілік бірлік еліміздің 17-аймағы болады. Облыс орталығы ғасырлар бойы Қазақ хандығы мен түркі әлемінің саяси және рухани өмірінің жүрегі болып келген Түркістан қаласы болады. Бұдан былай бұл өңір Түркістан облысы деп аталады», — деген мемлекет басшысы «Бірлік бесігі — киелі Түркістанның» зор маңызы жөнінде толғамды сөз сөйледі.

Иә, Елбасымыз бастаған Рухани жаңғыруымыз — Рухани орда Түркістанның жаңа заманға сай жарқын келбетін жасаудан жарқырай көрінуі тиіс.

Осыдан 22 жыл бұрын Түркістанға келген Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Түркістан болашақта облыс орталығы болады» деп айтқан еді. Енді міне, Елбасы ел тілегін екі есе орындап, Түркістанның атында облыс та ашып берді! Мемлекет басшысының бұл өлкенің бұрынғы тарихи атауын қайтаруы әділ шешім болды.

Түркістанның түлеуі — Тұран рухының жаңғырып, Туымыздың биік өрлей беруі деп білеміз!

Қасиетті Рамазан айында Түркістан қаласында ауызашар беруді дәстүрге айналдырған «Ақ жол» партиясы биыл мамырдың 25-26 күндері партияның Орталық Кеңесі пленумын да бірге өткізді. Партия төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев биылғы ауызашарда: «Жыл сайын ауызашарда Түркістанды облыс орталығы немесе республикалық маңызы бар қала етуді тілейтін едік, қасиетті Рамазан айында тілегіміз періштелердің құлағына шалынып, биыл осы түгел түркі елендей күткен игі шара қолға алынып жатыр» — деген еді.

Енді міне, ел күткен шешім де шығып, халық жаппай қуана қолдауда.

Жырмен бастаған жүрекжарды сөзімді жырмен аяқтағым келеді. Осыдан он сегіз жыл бұрын, Түркістан қаласының 1500 жылдығында жазылған өлеңімді келтіре кетейін.

Түркістан. Әзірет Сұлтан кесенесі

Сан ғасырдан бүгінге жеттің де өзін,
Мәңгілікке жеткіздің көптің көзін.
Көк аспанның көркем бір көшірмесі
Көкке қолды жайғызар көк күмбезін...

Сағананды саңлақтар саялардай,
Қасиеттен зерделі ел ой алардай...
Қас шебердің төбесі көкке жетіп,
Көктен алған көк түспен бояғандай...

Кереметке киелі қарай қалып,
Келгендердің кетеді бәрі ойланып...
Боз биенің сүтіне иленген қыш,
Күндіз-түні тұрады арайланып...

Түгел түркі пір тұтып үкілеген,
Бір өзіне арналар бүкіл өлен.
Жұлдыздармен шегелеп күмбезінді
Жуады ылғи Айлы түн сүтіменен...

Қырға біткен қырмызы жапырағы,
Өрнектеліп, өзіне шақырады...
Құралатын Құранның аятынан,
Оюларың ойға елді батырады.

Бозінгеннің тамырын қуса күйші,
Боз даланың үніне сусар үйші...
Әлемдегі әйгілі жалғыз қала
Желпіндірер желменен жусан исі...

Қылқұйрықты қосқан соң қыртыс қалмай,
Кетігі жоқ келісті кірпіш қандай.
Түгін тартсаң... түркілік тарих шығар,
Тұлғаларға тұрандық Түркістан бай.

Тартыспенен атқан-ды талай таны,
Көкбөрінің көкке әлі көп айтары...
Ай таңбасы айқындап бағытымды,
Шабытымды бір Алла молайтады...

Мұнарадан естілсе күдіретті үн,
Тұра қалып мен дағы күбір еттім...
Әзіреттен әділет тілеп келіп,
Айтылады өзіне мұны көптің...

Шаныраққа баладық Күнді биік,
Бір құдайға ден қойдық бірлік ұйып.
Топырағыңды басқанда жалаңаяқ,
Тұла бойға туған жер нұрды құйып,
Алтын жұққан табаным тұрды күйіп...

Алуан үн бойында қырқысканда,
Аруағың жаныңды шын қысқанда,
Бір Құдірет өмірде бар екенін,
Білгің келсе —
Келіп қайт Түркістанға!

2000 жыл

Қазыбек ИСА
qazaquni.kz

Құттықтаймыз!

**Алдарыңнан
ашылсын,
ақ жол дәйім!**

Алдына биік мақсат қойған талапкердің бірі — Астанадағы 74 мектеп-гимназиясының түлегі **Аяулым Смадиярова**. — «Алтын белгі иегері» атанған қызмызды осынау қуанышымен құттықтай отырып, алдағы уақытта өзінің жүрек қалауымен таңдаған мамандығының иесі болсын», — дейді ата-анасы. Осы тұста Аяулым Мұтанқызының сынып жетекшісі Алтыннай Мұқашеваның, мектеп директоры Жеңісқұл Нүсіпжаннның еңбектері ерекше екендігін атап өткен ләзім.

Нүргелді Беделхан — №178 лицей бойынша «Алтын белгі иегері» атанған 58 оқушының бірі. Бүгінде ол Мәскеу энергетика университетінің грантын жеңіп алды. Келешекте еліміздің

энергетика саласының дамуына өз үлесін қосуды көздеген талабы таудай түлекке сәттілік тілейміз.

Алматыдағы 175-ші «Жаңа ғасыр» мектеп-гимназиясының озат оқушыларының бірі, «Алтын белгі» иегері **Ақбота Нүркенқызын** да өміріндегі осынау маңызды сәтпен құттықтаймыз! Өзі армандаған жоғары оқу орнының студенті атанып, елінің ертеңі үшін аянбай еңбек етер мықты маман атануына тілекшіміз.

Өздері білім алған мектептің мақтаныштарына айналған талапкерлерге алдарыңнан ақ жол ашылып, болашақта да биік белестерді бағындыра беріңдер демекпіз.

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ

Президент —
Редакторлар кеңесінің төрағасы —
Қазыбек ИСА

Бас редактор — Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары —

Зейнолла АБАЖАН

Бас редактордың орынбасары —

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы — Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)

Айнұр АХМЕТ (мәдениет)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-(71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Оңтүстік Қазақстан облысы:

Әбдіғалпай АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор —

Әзірет ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:

Асхат ТЕЗЕКБАЕВ (8-701-499-27-80);

(8-777-115-13-49)

Астанада:

Көбей ЖЕТІБАЙ (8-775-665-74-10)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.

Күәлік №13976-Г (Алғашқы күәлік

№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуды шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ — 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ — 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор —

Дастан ЕЛДЕС

ТОО «Қазақ үні»

БИИК 000540006784

ИИК KZ50856000000385541

АГФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ